

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

VII. ÉVFOLYAM 3–4. SZÁM

BUDAPEST 1978.

Szerkesztő: **Szemerényi Ágnes**
Tárkány Szücs Ernő

Szerkesztőségi cím: 1250 Budapest, Országház u. 30.

Szerkesztőségi titkár: Kara Tiborné

Kiadja: a **Magyar Néprajzi Társaság**
Kézirat gyanánt

7810120 MTA KESZ Sokszorosító, Budapest. F. v.: dr. Héczey Lászlóné

TÁRSASÁGI HÍREK

A Magyar Néprajzi Társaság 1978. évi (90.) közgyűlése

A Magyar Néprajzi Társaság az 1978. évi közgyűlését 1978. július 7-én tartotta a Magyar Tudományos Akadémia nagytermében.

A közgyűlést Balassa Iván, a Társaság ügyvezető alelnöke nyitotta meg és vezette le. „90 esztendő – mondotta többek között – már történelmi időszak, különösen pedig akkor, ha a történelem olyan változó időszakát öleli át; a 90 esztendő több mint egyharmadán át Társaságunk élén Ortutay Gyula állott és nyugodtan megállapíthatjuk, hogy ez idő alatt minden vonatkozásban Társaságunk jelentősége növekedett. A Magyar Néprajzi Társaság megrendülve vette tudomásul szeretett elnöke halálát és az ősz folyamán emlékülésen kívánja felmérni tudományos működését.”

Napirend előtt Tálasi István akadémikus, a Társaság alelnöke méltatta Ortutay Gyula akadémikus, a Társaság elhunyt elnöke érdemeit. Az „In memoriam Gyula Ortutay” című emlékbeszédet lapunk más helyén adjuk közre.

Ezután Balassa Iván bejelentette, hogy a Társaság választmánya az 1970-ben alapított

GYÖRFFY ISTVÁN EMLÉKÉRME-t

8. alkalommal VARGHA Lászlónak ítélte oda, a JANKÓ JÁNOS DÍJ-jal pedig 9. alkalomból BÁRTH Jánosnak a kitüntetését javasolta. A kitüntetések indokainak ismertetése után a közgyűlés a bejelentést, ill. javaslatot tudomásul vette, majd Tálasi István az emlékérmét, Balassa Iván pedig a díjat átadta.

A Társaság közgyűlése a választmány javaslatára *belföldi tiszteleti taggá* választotta

DÖMÖTÖR SÁNDOR-t és
K. KOVÁCS LÁSZLÓ-t.

A javaslatok indokolását Andrásfalvy Bertalan, a Társaság főtitkára ismertette.

A Társaság a választmány javaslatának megfelelően a Társaság *külföldi tiszteleti tagjává* választotta a következőket:

Sz.A. TOKARJEV (Szovjetunió)
GÖSTA BERG (Svédország)
CONRAD M. ARENSBERG (USA)
W. JACOBET (NDK)

A közgyűlés a választmány javaslatára a Társaság *érdemes tagjává* választotta az alábbi hazai kutatókat:

BELLON TIBOR (Karcag)
BODÓ SÁNDOR (Miskolc)
DOMONKOS OTTÓ (Sopron)
DOROGI MÁRTON (Püspökladány)

JUHÁSZ ANTAL (Szeged)
 KERECSENYI EDIT (Nagykanizsa)
 KATONA IMRE (Budapest)
 MARTIN GYÖRGY (Budapest)
 PÉTER LÁSZLÓ (Szeged)
 SZABÓ LÁSZLÓ (Szolnok)
 SZILÁGYI MIKLÓS (Szekszárd)
 TÁRKÁNY SZÜCS ERNŐ (Budapest)
 TIMAFFY LÁSZLÓ (Győr)

Andrásfalvy Bertalan a főtitkári, Füzes Endre a pénztárosi, Hegyi Imre a számvizsgáló bizottsági jelentést terjesztette a közgyűlés elé, melyet elfogadtak.

Ezután Tálasi István alelnök ismertette a választmány javaslatát arra vonatkozóan, hogy az Ortutay Gyula által évtizedeken keresztül betöltött elnöki tisztséget a jövő évben esedékes rendes tisztújításig ne töltsék be, hanem Balassa Iván ügyvezető alelnök kapjon felhatalmazást az elnök helyettesítésére, aki a Társaság elnökségére és választmányára támaszkodva intézze az ügyeket.

A közgyűlés a javaslatot elfogadta és felhatalmazta Balassa Iván alelnököt az elnök helyettesítésére.

A közgyűlés alkalmával Balassa Iván, a történettudományok (néprajz) doktora „A munkaeszközök kutatásának elvi és módszertani kérdései” címen tartott előadást.

Dr. VARGHA László a Társaság kitüntetését a következő szavakkal köszönte meg:

A Magyar Néprajzi Társaság már közel tíz évre visszatekintő és hagyományra érett gyakorlata: a Györffy István Emlékérem adományozása nem csupán a kitüntetettek megbecsülését jelenti. A Magyar Néprajzi Társaság ezzel a tiszteletével elsősorban Györffy István emlékét szolgálja, s egyidejűleg tudománytörténetünk – tudományos életünk – egyik jeles korszakára is emlékeztet.

Györffy István személye, emberi és tudósi magatartása – közvetlen munkatársai, barátai és tanítványai körén is túl – már életében messze átívelte, túlsugározta a szaktudomány eléggé szűk kereteit.

Györffy István és legszűkebb két baráti munkatársa – Bátky Zsigmond és Viski Károly – tudományos munkásságát, értékelését, az elmúlt években már értelemszerűen megkíséreltük felmérni. A megemlékezés napjaiban tudatosodott bennünk, hogy milyen nagy jelentőségű tudománytörténeti kérdések merülnek fel, s mily kevésbé, s rendszertelenül váltak köztudottá, s élő gyakorlattá.

A magyar néprajztudomány két világháború közötti, s ezzel kapcsolatban mindhármuk emberi, munkatársi és szakmai kapcsolata, a kor, a század huszas-harmincas évtizedeinek – közel egy emberöltő – adottságai,

lehetőségei, ez a félévszázados távlat, már kevesünk (vészesen kevés: talán hármunk-négyünk) előtt ismeretes, de emlékezetes és annál jelentősebb.

A közös, a felmerült, a megtárgyalt elgondolás, s végső soron az egyedül természetesnek – okszerűnek – tartható s így a tervszerű szakmai centrikusság, az elvi és gyakorlati állásfoglalás körükben sohasem vált paracentrikussá, nem lett, nem lehetett öncélúvá. Még kevésbé jelentkezett tevékenységükben a közéletünkben később oly általánossá váló felonia. Még a gondolata sem merült fel, teljességgel hiányzott az az általánossá merevült megkötöttség is, amely adott esetekben és elkerülhetetlenül a legato torz változatává alakulhat.

Az egymásiránti megbecsülés és tisztelet, a kivételesen tárgyilagosan értelmezett emberi és szakmai értékelés – a mai fogalmak szerint és napjaink gondolatátársításával – sokak számára elképzelhetetlennek tűnik. Nekünk kevesünknek, s számomra, mint az egyik és közvetlen tanuságtevőre mindez a természetes kötelezettség és tisztesség fogalmát jelentette akkor és jelenti ma is. Tanúsítom, hogy a múzeumigazgató (Bátky Zsigmond), az egyetemi tanár (Györffy István) és a közgyűjteményügyi felügyelő (Viski Károly) gondolataik és cselekedeteik, hivatali ténykedéseik és ügyvitelük sajátos szimbiózisban, azonos szellemi és etikai tartalommal és súllyal egészítették ki egymást; gondolataikban és cselekedeteikben azonosultak. A teljes, a kölcsönös emberi megértés és a szakmai – a tárgyi – igazságaik egységesen és egyértelműen jelentkeztek munkásságaikban, tevékenységükben.

A munkatársak szűkebb és tágabb köréből – kötelességszerűen is – elsősorban Gönyey Sándor, Lajtha László, Palotay Gertrud, Szendrey Ákos és Tagán Galimdsam személye és tudományos magatartása hasonlítható és sorolható a szaktudomány következetességével a három, jellemzett és kiemelkedő tudósunkhoz.

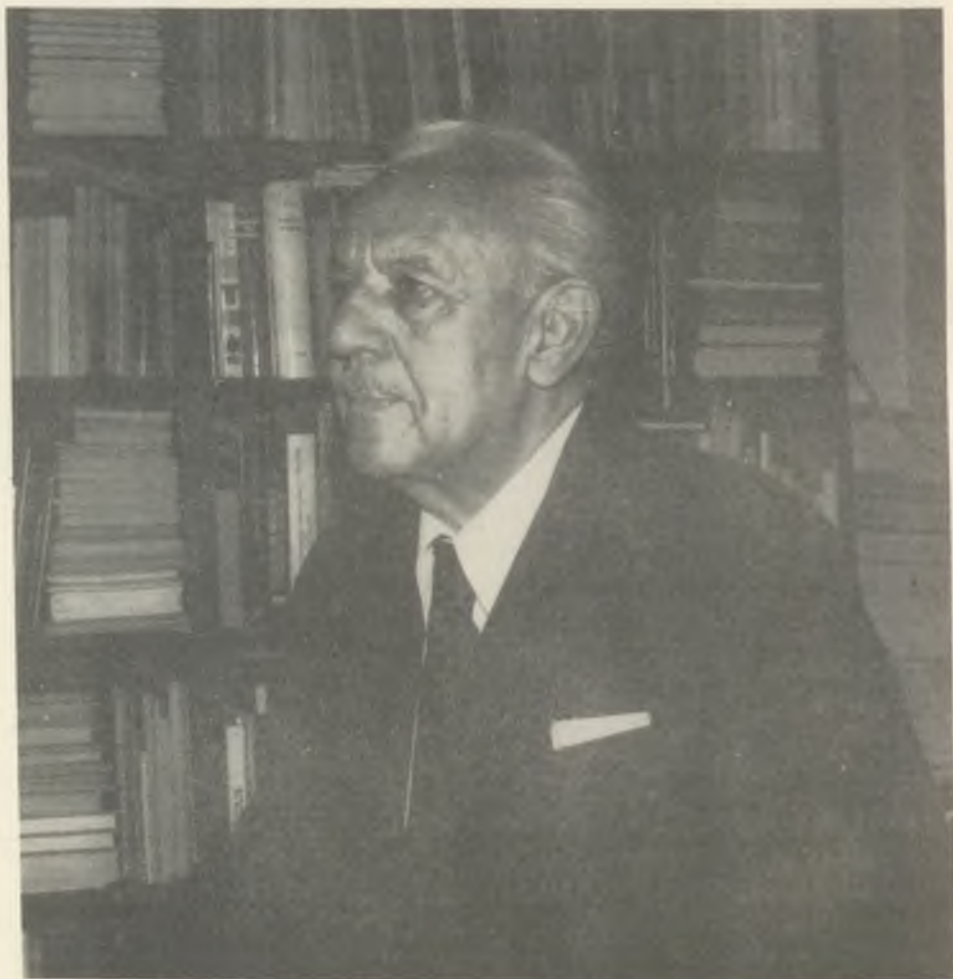
Tudománytörténeti és lélektani vizsgálat elemezhetné számunkra lényük és alkatuk természetes közvetlenségét és tiszteletreméltó következetességét: az etikus emberség, az erkölcsi és magatartásbeli szabályok teljes emberi megvalósítását, önmagukban és környezetükben. S ez az ethosz vonzott bennünket, míg egyeseket természetszerűen eltávolított.

Erre az egykori és egyértelműen etikus körre és névadójára – Györffy Istvánra emlékezem, őt idézem – az emléke már önmagában véve is tiszteletreméltó.

A Magyar Néprajzi Társaság Györffy István Emlékérme kitüntetését ezzel a visszaemlékezéssel és ezekkel a gondolatokkal köszönöm meg.

VARGHA LÁSZLÓ

A budapesti Műszaki Egyetem nyugalmazott docense, címzetes egyetemi tanár, a magyar népi építkezés kiemelkedő kutatója. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett bölcsészettudományi doktórátust, ahol az önálló Néprajzi Tanszék megszervezése után Györfly István díjtalan tanársegédje volt 1940 júliusáig. Ezt követően Viski Károly közvetlen munkatársaként a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőségén vállalt jelentős szerepet a múzeumi hálózat fejlesztésében. 1947–1948-ban a Néprajzi Múzeum főigazgatójaként vezette a háború utáni múzeum újjá-

szervezését. 1950–1953 között a miskolci Herman Ottó Múzeum mb., majd kinevezett főigazgatója, majd 1954-től a Műszaki Egyetem Építészettörténeti és Elméleti Tanszékének mb. előadója, majd oktatója 1975-ig, nyugállományba vonulásáig.

Vargha László vezette be a néprajztudományba a népi építészeti vizsgálatának egzakt módszereit, kidolgozta a műszaki pontosságú, okmányyszerű hitelességű feltárás, illetve felvétel rajzi és műleírasi módját. A magyar népi építő gyakorlatot az egyetemes, illetve a hazai építészettörténet általános összefüggéseibe illesztette, elemezte, vizsgálta és mutatta be. Ugyanekkor az építőművészek által végzett vizsgálatokba a néprajzi szemléletnek szerzett érvényt, s mint egyetemi oktató, alkotó módon járult hozzá a műszaki és tudományegyetemi hallgatók komplex képzésének megvalósításához. Jelentős szerepe van a magyar népi műemlékek védelmével kapcsolatos elvek kidolgozásában, valamint a műemlékvédelmi szakemberek képzésében. A népi építőgyakorlat emlékeinek helyszíni megóvása mellett a kezdetektől résztvett a Szabadtéri Néprajzi Múzeumok elvi megalapozásában, előkészítésében és szervezésében.

Vargha László a Magyar Néprajzi Társaságnak 1937 óta tagja, 1944–1949 között főtitkára, majd hosszú időn át választmányi tagja, alnöke, 1975-től pedig érdemes tagja.

Kiemelkedő tevékenységéért Ybl-díjat és a Munka Érdemrend arany fokozatát kapta meg; az Oktatásügy Kiváló Dolgozója. A Magyar Mérnök és Építész Egylet „A Nagykunság vidék népének építészete” c. munkájáért (társszerző: Miskolczy László) Ezüst Érmével tüntette ki.

Vargha László munkásságához még két ténytet kell kiemelni:

1. Szakterületünk valamennyi munkatársa, testülete előtt ismert Vargha László népi építészeti gyűjteményének értéke, amelyet közel két évtizede Akadémiánk kiküldött bizottsága is minősített és a legmagasabbra értékelt. A sok ezer rajzvázlat, sok száz megszerkesztett dokumentáció önmagában is tiszteletet parancsol. E hatalmas, egységes szempontú, nyelvetterületünk valamennyi nagytáját érintő műszaki és okmányyszerű pontosságú kollekció és az ezt szervesen kiegészítő több tízezres fényképnegatív és diapozitív gyűjtemény a népi építkezéskutatás pótolhatatlan forrásértékű bázisa.

A közelmúltban kibontakozott, elmélyült, egyre inkább előrehaladó urbanizációs folyamatok olyan mértékben leszűkítették népi építkezésünk fennálló emlékeinek sorát, hogy ma már teljes értékű és eligazító képet aligha alkothatunk belőlük. Ez sokszorosára emeli Vargha László gyűjteményének értékét, s egyben nélkülözhetetlenné is teszi. Vargha László elhatározása, hogy anyagát közgyűjteményben, rendezetten kívánja elhelyezni, osztatlan örömet és meglepedést keltett. 5–6 millió forintot meghaladó és az azt sokszorosán felülmúló eszmei-tudományos értéke egész szakközönségünk egyetemes kötelességévé teszi a gyűjteményről való illő gondoskodást, a benne rejlő tudományos tőke kamatoztatását, továbbfejlesztését.

2. 1944 nyárelején, amikor a nyilasok Rajniss Ferenc irányításával meg akarták szállni a tudományos testületek vezetőségét, ezt megakadályozandó, összefogásra volt szükség. Tálasi István megkérte Zichy Istvánt, a Nemzeti Múzeum főigazgatóját – közismert ellenállót –, az akkori elnököt, hogy maradjon meg tisztségében. A vezetés gyakorlatára is megegyezés történt, hogy a két alelnökséget Domanovszky György és Tálasi István, a főtítkárságot Vargha László látja el. Tálasi István csakhamar bevonult, s mintegy két év után került vissza. Főként Vargha László érdeme, hogy mielőtt lehetett, 1945-ben már megindult a Társaság élete, vezető posztját éveken át, szakunk teljes helyreállításáig becsülettel ellátta.

BÁRTH JÁNOS

A kalocsai Viski Károly Múzeum igazgatója. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. Azok közé tartozott, akik az Eötvös Kollégium hagyományainak újraélesztésén, illetve folytatásán munkálkodtak. Fő kutatási területe a településnéprajz. Munkáját széles körű történeti és levéltári anyagfeltárás, terepismeret jellemzi. Elsősorban a tanyakutatás terén ért el eredményeket, erről tanúskodnak publikációi, kiemelten a Kalocsai szállások településnéprajza c. kötete (Kalocsa, 1975.). Tudományos feldolgozó

munkája mellett jelentős muzeológiai vállalkozásokat valósított meg (pl. Tanyamúzeum Lajosmizsén, Tájház Kiskőrösön), valamint széles körű közművelődési tevékenységet folytat.

DÖMÖTÖR SÁNDOR

Egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végezte, majd *Solymossy* Sándor tanítványaként 1930-ban a szegedi Tudományegyetemen szerzett doktori oklevelet. Tudományos munkásságának indulása óta sokat foglalkozott a betyárhagyományokkal, a népköltéssel, a népi hiedelem, különösen a boszorkányok kérdésével. De érdeklődési körébe tartozott az anyagi kultúra több területe is. Nyolc éven át volt igazgatója a szombathelyi Savaria Múzeumnak, e korszak eredménye az *Őrség* (Bp. 1960.) című könyve. 1958–1969 között a Népművelési Intézet munkatársaként dolgozott, mely idő alatt nagyon sokat tett a társadalmi néprajzi gyűjtők képzése érdekében, több néprajzi művet rendezett sajtó alá, honismereti kiadványokat szerkesztett. Nyugdíjba vonulása után is számos tanulmányt és adatközlést publikált a néprajzi szakfolyóiratokban, megyei és országos kiadványokban. A Magyar Néprajzi Társaságnak 1929 óta tagja.

K. KOVÁCS LÁSZLÓ

Kandidátus, az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának nyugállományú tudományos kutatója. Tanári oklevelének megszerzése után 1934-től Györffy István mellett gyakornok, majd tanársegéd. Életének fontos állomása az 1937–1939 közötti finnországi ösztöndíjassága. Külföldi tapasztalatait a Néprajzi Múzeumban, Kolozsvárott egyetemi intézeti tanárként, majd a Táj- és Népkutató Intézet munkatársaként hasznosítja. 1949-ben az ELTE Néprajzi Intézetéhez került, mint önálló tudományos kutató. Tudományos kutató munkájában jelentősek a földművelő gazdálkodás, az állattartás és a közlekedés témakörében elért eredményei. A néprajzi filmezés részese és fejlesztője. A Magyar Néprajzi Társaságnak 1936 óta tagja. A Társaság folyóiratának, az *Ethnographiának* 1957-től 1971-ig szerkesztője volt.

(70 éves évfordulóján történt köszöntése kapcsán a Néprajzi Hírekben már megemlékeztünk K. Kovács Lászlóról.)

Külföldi új tiszteleti tagok

Sz.A. TOKARJEV a szovjet néprajztudomány egyik „nagy öregje”, a Szovjet Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének egyik vezetője. Munkássága a vallástörténettől az anyagi kultúra kutatásáig, az európai paraszti társadalmak tanulmányozásától a törzsi társadalmak problematikájáig igen széles kört ölel át. Többször tartott előadást Magyarországon, tanulmányai jelentek meg szakfolyóiratokban, valamint egyik könyvének magyar kiadása a közelmúltban látott napvilágot.

GÖSTA BERG a svéd és a skandináv néprajztudomány kiemelkedő egyénisége. Munkássága a legszorosabban kapcsolódik a Nordiska Museet-hez és Skanzenhez, mindkettőnek hosszú időn át igazgatója és továbbfejlesztője. A magyar néprajztudomány eredményeit mindig figyelemmel kísérte, több alkalommal járt hazánkban. Legutóbb az Ethnographia számára megírta *Hazelius* budapesti látogatását, amikor a Milleneumi Néprajzi Falut felkereste 1896-ban. A néprajzi muzeológia, különösen a szabadtéri múzeumok kérdésével kapcsolatos megállapításai korszakosak.

CONRAD M. ARENSBERG a Columbia Egyetem antropológia professzora. Egyike volt azon amerikai antropológusoknak, akik a tudomány vizsgálati módszereit kiterjesztették az európai társadalmakra is. Számos kontinensen folytatott terepkutatásokat. Ebben a szellemi körben támadt érdeklődése vezette Magyarországra is és ugyanez az oka annak, hogy számos magyar etnográfussal és szociológussal kollégiais kapcsolatot sikerült fenntartania az elmúlt évtizedek folyamán.

WOLFGANG JACOBET a Humboldt Egyetem professzora a Museum für Volkskunde (Berlin) igazgatója, az Agrár-múzeumok Nemzetközi Szövetségének soros elnöke. Érdeklődése az agrár-etnográfia területére vezette, ahol több problémának a feldolgozását végezte el a szaktudomány határain túl is visszhangot keltve. Mint számos nemzetközi tömörülés kezdeményezője igen élénk kapcsolatot tartott és tart fenn magyar kutatókkal; több alkalommal járt hazánkban és tapasztalhattuk, hogy tudományunk magyar ügyeinek is lelkes barátja.

A Néprajzi Társaság előadói (1977–1978)

Nagyobb tanácskozások

1977. jún. 20–22. KÖSZEG

Az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők VIII. Országos Találkozója.

Részletes meghívó –kb. 250 résztvevő.

1977. nov. 15–16. **SÁROSPATAK**

Néprajzi csoportok kutatási módszerei c. szaktanácskozás.
szűkkörű, kb. 40 résztvevő.

Plenáris ülés

1977. dec. 14. **V. Baszilov (SZUTA Etnográfiai Intézet, Moszkva)**
Kutatóúton Óceániában (diavetítéssel)

Közgyűlés

1978. jún. 7. **Balassa Iván: A munkaeszközök kutatásának elvi és módszertani kérdései.**

Anyagi kultúra szakosztály

1977. okt. 5. **Selmeczi-Kovács Attila**
Munkaeszközkapcsolatok aratáskor

1978. máj. 3. **Égető Melinda**
Középkori szőlőművelésünk kérdéséhez
(A lugasművelés vizsgálatának kérdései)
Felkért hozzászólók voltak: **Andrásfalvy Bertalan és Vincze István**

1978. máj. 10. **Takács Lajos**
Az erdőhasználat változása a Kis-Balaton körül a XVIII–XIX. században.

Folklór szakosztály

1977. okt. 19. **Volly István**
Magyar népdal – magyar nóta
Felkért hozzászólók voltak: **Katona Imre és Olsvai Imre**

1977. dec. 21. **Hoppál Mihály**
Kisterenyei lakodalom (egy lakodalom elemzése filmvetítéssel)

1978. jan. 4. **Bereczki Gábor – Vikár László**
Népzene gyűjtés Baskíriában (hangfelvételekkel)
1978. ápr. 12. **Szabó László**
Az Alföld kultúráját alakító újkori történeti hatások

Nemzetiségi szakosztály

1978. márc. 22. **Krupa András**
Eleki szlovákok karácsonyi szokásai (Interetnikus és intraetnikus kapcsolatok)

Társadalomnéprajzi szakosztály

1978. máj. 24. **Ariel Valencia** (a Nemzeti Antropológiai és Történeti Intézet főtitkára, Mexikóváros); A mexikói régészet legújabb eredményei (270 db diafelvétel bemutatásával, 70–80 résztvevővel!)
1978. máj. 31. **Róheim – Emlékkülés**
Előadást tartott: **Dömötör Tekla, Verebélyi Kincső, Werner Münsterberger** (State University of New York)

Önkéntes Gyűjtő szakosztály

1977. dec. 28. Az 1976-os Országos Ifjúsági és az 1977-es Diáknapi pályázat díjnyertes pályamunkáiból bemutató
1978. febr. 8. **Dobosy László (Ózd)**
Észak-borsodi templomok festett díszítményei (diavetítéssel)
1978. ápr. 5. A Hazafias Népfront Honismereti Albizottságával közösen rendezett ülés.
Az 1977. évi Tudományos Diákköri Konferencia díjnyertes néprajzi pályamunkáiból.

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁSOK

Népművészet – kortárs művészet

(Utak a népművészetből című kiállítás és tanácskozás)

(Szolnok, 1978. március 4–5.)

Rendkívül gondolatébresztő, s a néprajztudomány számára fölöttébb tanulságos kiállítás és tanácskozás helye volt Szolnok 1978. márciusában. A kiállítást már 1977. októberében bemutatták Debrecenben a KLTE díszudvarán, Budapesten 1977. decemberében a Műszaki Egyetemen, s láthaták ez év februárjában a pestiek ugyancsak az egyetem falai között az Orvostudományi Egyetemen. Szolnoki bemutatására a Megyei Művelődési Központ vállalkozott. A stencilezett programon és katalóguson kívül kapható volt a rendezvényhez hasonló címmel két füzetben azoknak a „Művészet” című folyóiratban megjelent cikkeknek a gyűjteménye is (utánnymás), amelyek a témakörrel foglalkoztak, megfogalmazták akár a művészeti törekvéseket, akár ezek elvi alapjait.

A kiállító művészek közös vonása, hogy „közvetlen vagy közvetett formában, tudatos vállalással vagy csak öntudatlanul, de kimutathatóan kapcsolódnak az egyetemes, illetve azon belül a sajátos hazai népművészethez” – írja a katalógus. A kiállító művészek szellemi őseiknek Tóth Menyhértet és Korniss Dezsőt tekintik. Az előző az egész csoporton belül a „lírai töltésű eszpresszív-szűrrealisztikus vonulatot”, az utóbbi a „geometrikus konstruktív vonulatot” képviseli, s talál követőkre. A kiállítók tábora igen népes és jelzi, hogy ma komoly tömb ez képzőművészetünkben, mégha csak sokan a kísérletezés stádiumában is vannak, s keresik az utat, a kifejezési lehetőségeket (Tóth Menyhért, Bálint Endre, Honthy Márta, Bors István, Németh János, Samu Géza, Tóth László, Veress Pál, Ilyés István, Schéner Mihály, Kátai Mihály, Korniss Dezső, Martin Ferenc, Keserű Ilona, Szemadám György, Porkoláb Sándor, Lantos Ferenc, Csutoros Sándor, Koncz Béla, Tilles Béla, Bak Imre, Csete György, Kistelegdi István, Kovács Attila, Oltai Péter, Molnár V. József, Halmy Miklós).

A művészeti törekvés, a nagyszámú kiállító művész, több rangos alkotás arra figyelmeztet, hogy a művészet körében rendkívüli igény van a népművészet, az ősművészet, a törzsi művészet lényegének, közös vonásainak megismerésére, felhasználására. Szükségesek ezért eféle tanulmányok, a néprajz, a mitológia történet, művészet etnológia részéről. Sajnos azonban ilyenekben nem dúsálhattak, mert az utóbbi évtizedek magyar néprajzosaik inkább művészet-szociológiai kérdésekkel, tájak művészetét leíró és közlő munkákkal, az egyéniség alkotó szerepével foglalkoztak, s elhanyagolták ezt a területet. Kénytelenek voltak ezért maguk a művészek vagy kritikusok ezen irányzat híveként elővenni a régi közléseket, új gyűjteményeket és maguk elemezni azokat művészetük ideológiai alapjainak

megteremtésére. A néprajztudomány ma már igen jelentős számú publikációt regisztrálhat a népművészet, népköltészet, mitológia területéről, s számos olyat, amely figyelemre méltó észrevételekkel gazdagíthatja tudományunkat. A szolnoki tanácskozáson felvonultak a képzőművészet számára kutatók mellett azok is, akik a népköltészetből a költészet számára, a mitológiából a filmművészet számára tárják fel az anyagot, elveket, szimbólum rendszereket.

A kétnapos tanácskozás gazdagon dokumentált előadásai címükkel is önmagukért beszélnek: **Pap Gábor**: Népművészet, mint világmodell; **Kövesi Péter**: Kultúránk egysége; **Kerégyártó István**: Népművészet – kortárs művészet; **Hoppál Mihály**: Kiállítás megnyitója; **M. Pap Gizella**: Utak a népművészetből; **Bálint Károly**: Keresztszemes variációk (**Molnár V. József** formaszervezési kísérlete); **Zelnik József**: A népművészet komplex világszemlélete és a közművelődés; **Tornai József**: A törzsi népek költészetének világszemlélete; **Hoppál Mihály**: Világkép és örökítése a népi műveltségben; **Jankovics Marcell**: Népmeséink és a csillagos ég; **Szőnyi György Endre**: A népművészet és az újkori irodalom; **Makoldi Sándor**: Egy népművészeti tárgy funkcionális elemzése; **Földi Péter**: A világfa a népművészetben, Csontvárinál és a gyerekrajzokon. Az előadásokat vita követte.

Néprajzoként és történezként megállapíthatjuk, hogy az előadások hatalmas anyagismeretről, sokrétű szemléletről tanúskodtak, s jól szolgálták megállapításaikkal, fűtött hitükkel a kitűzött célt: igazolni a művészi törekvéseket tudományosan, segíteni egy átfogó, népi kultúrában gyökerező forma- és szimbólumnyelv kialakítását. Tudományos eredményeit önmagában tekintve azonban a tanácskozás nem volt ilyen egyértelmű. Módszertani bizonytalanságok, fogyatékoságok, kitöltetlen összefüggések rontották sokszor a szaktudomány számára is tanulságos megállapításokat. A polgári művészet tagadása nemcsak az ősművészethez, népművészethez való visszatérést jelentette, hanem azt is, hogy kimaradt a vizsgálódásból a népi kultúra számos jelensége, elsikkadt, hiányzott az összekötő híd, kapocs a tudományos érvelésben, s összemérhetetlen dolgok kerültek egymás mellé. A vita sok mindent helyreigazíthatott volna, ha kettőnél több néprajzos állhat fel vitázva a közönség soraiból. Hiányzott a szaktudomány részvétele. S hiányzik a szaktudomány ilyen igényeket kielégítő eredmény-sorozata.

Szabó László

A nemzetközi folklorizmus-kutatás megszerveződése (Konferencia Kecskeméten, 1978. július 27–29.)

Hosszabb előkészítő szakasz után, úgy látszik, bekövetkezett a folklorizmus-kutatás nemzetközi kereteinek megszerveződése. A *VI. Dunamenti Folklorfesztivál* rendezvényeként Kecskeméten háromnapos nemzetközi tudományos konferenciát tartottak „A folklorizmus egykor és ma” címmel.

A konferenciát Bács-Kiskun Megye Tanácsa, a Népművelési Intézet és az ELTE Folklore Tanszéke szervezte meg. A minden eddiginél nagyobb méretű és jobb színvonalú folklór fesztivál programjaihoz is kapcsolódva, a konferencián mintegy 30 előadás hangzott el (felerészben magyar, fele részben külföldi szerzőktől), ezenkívül a téma szakirodalmát bemutató könyvkiállítás, rövidfilmbemutató, a rádió részéről kvadrofon hangbemutató, két kiállítás (mai fiatal népművészek, illetve Lesznai Anna kiállítása) és más rendezvények is voltak. A mindvégig igen szívélyes légkörben rendezett megbeszélésen (illetve egyéb szakmai rendezvényeken) több mint 30 külföldi (több mint 10 országból) és legalább ennyi magyar vett részt. Az előadások közül a megadott határidőig beérkezettek *„A folklorizmus egykor és ma. Előadások I–II.”* címmel a Bács-Kiskun Megyei Művelődési Központ jelentette meg *„Folklór – Társadalom – Művészet 2–3.”* sorozatmegjelöléssel. A később érkezett előadások, valamint a bevezető és záró szövegek megjelentetése körülbelül ugyanekkora terjedelemben még az idén ugyanott lát napvilágot.

A konferenciát Bodrogi Tibor, a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának igazgatóhelyettese nyitotta meg, kiemelte, hogy a folklorizmus nemcsak európai, hanem világjelenséggé vált. Majd Voigt Vilmos *„A magyarországi folklorizmus jelen szakaszának kutatási problémái”* címmel tartott bevezető előadást. A megnyitó ülésen a konferenciát köszöntötte Veliczky István, Kecskemét városának általános elnökhelyettese. Az első nap zömmel magyar előadások, a második nap a külföldi előadások hangzottak el. A harmadik nap délelőttjén a soron következő kutatási lehetőségekről volt szó. Összefoglaló zárszót Vitányi Iván, a Népművelési Intézet igazgatója tartott a folklorizmus kutatásának a művelődéspolitikába illesztéséről. A záróülésen megjelent és a további munka lehetőségeit hangsúlyozta dr. Major Imre, a Bács-Kiskun megyei tanács elnökhelyettese.

Ami a további folklorizmus-kutatási lehetőséget illeti, a konferencia eredményeként igen kedvező helyzet alakult ki. Lehetőség van arra, hogy három év múlva, a következő, *VII. Dunamenti Folklórfesztivál* keretében hasonló, sőt valamivel nagyobb méretű nemzetközi konferencia megrendezésére kerüljön sor. Addig is, jövőre, az 1979. évi múzeumi hónap keretében a debreceni Déri-Múzeumban a folklorizmus meghatározásáról rendeznek kisebb, de ugyancsak nemzetközi méretű konferenciát. Nemzetközi együttműködéssel (Pozsony és Budapest központtal) létrejött a *Folklorizmus—Bulletin* nemzetközi tájékoztató füzet sorozata, amelynek első két száma már 1978-ban napvilágot lát. Ennek célkitűzése az, hogy információkat és beszámolókat adjon a folklór mai formáinak és a folklorizmusnak gyakorlati és elméleti megnyilvánulásairól, fesztiválokról, tanácskozásokról, kiállításokról, publikációkról, ezenkívül bibliográfiai és terminológiai áttekintést is szolgáltatson. Az angol, francia, német és orosz nyelven megjelenő tájékoztatók e témakör legelső nemzetközi áttekintését nyújtják majd. Budapesten tervbe vettük egy folklorizmus szakkönyvtár

és adattár létesítését is, ennek előmunkálatai már hosszabb ideje folynak, a konkrét munka remélhetőleg 1979-től állandó formát ölt. Az UNESCO felkérésére 1978. december 14–16. között Budapesten nemzetközi szakértői értekezletre kerül sor, amelynek témája a fejlett ipari társadalmak hatása a szóbeli és hagyományos műveltségre. Ez értekezlet számára is készül összefoglaló jelentés a hazai folklorizmus-kutatás legújabb eredményeiről.

Amint ismeretes, korábbi előzmények után 1977. áprilisában az ELTE Folklore Tanszékén tartott megbeszéléssel indult meg Magyarországon szervezett formában a folklorizmus kutatása. Már ekkor tervbe vették, hogy majd létrejön egy olyan bizottság is, amely az ilyen munkákat egyesíti és összekapcsolja. E bizottság megvalósulása is folyamatban van. Mindezt úgy foglалhatjuk össze, hogy az utóbbi években nemcsak hazai, hanem immár nemzetközi méretekben is fontos kezdeményező szerepe lett a hazai folklorizmus-kutatásnak. Köszönet illesse ezért azokat, akik munkájukkal, tudományos szervező tevékenységükkel hozzájárultak a lehetőségek létrehozásához.

A kecskeméti konferencia nemcsak nálunk volt az első ilyen témájú értekezlet, hanem nemzetközi mértékben is a *legelső* olyan tanácskozás volt, amely kifejezetten a folklorizmus témáit vizsgálta. A kecskeméti konferencia másik érdeme az volt, hogy közvetlenül kapcsolódott egy folklórfesztiválhoz, és egyébként is sokrétűen mutatta be a folklorizmus sajtóbeli, filmbeli, rádiós, muzeológiai, közművelődési vonatkozásait is. Mindkét sajátosság hangsúlyozása helyesnek bizonyult, és a jövőben is hasonló módon történik meg a kutatás és a gyakorlat összekapcsolása a folklorizmus témakörében. Külön örömmünkre szolgálhat, hogy Bács-Kiskún Megye és Kecskemét városának vezetői milyen odaadóan támogatták a konferencia méltó megvalósulását. Ennek is köszönhető, hogy egy nemzetközi jelentőségű, jó és kötelezően magas színvonalú kezdetről számolhattunk be. Most már csak a folytatásnak kell következnie.

Voigt Vilmos

A 9. Nemzetközi Balladakutató Tanácskozás (Esztergom, 1978. augusztus 21–23.)

A MTA Néprajzi Kutató Csoport szervezésében került sor a S.I.E.F. (Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore) mellett működő Kommission für Volksdichtung 9. Balladakutató Tanácskozására. A többnyire évenként megrendezett tudományos tanácskozás olyan nemzetközi fórum, amelyen a készülő nemzetközi balladakatalógus munkálatai és az ehhez kapcsolódó tudományos munkák rendszeresen megvitatásra kerülnek. NSZK, Csehszlovákia, Norvégia, Franciaország, Jugoszlávia, Finnország, Hollandia, Dánia után ebben az évben hazánk volt a tanácskozás színhelye. Ezúttal tíz országból 44 kutató vett részt a munkaértekezleten.

Ez a tanácskozás – hasonlóan a korábbiakhoz – elsősorban azt a célt szolgálta, hogy a balladakutatást nemzetközi szinten koordinálja, olyan közös munka létrejöttét segítse, amely a kutatáshoz alapvető segédeszköz. Emellett a különböző országokban folyó balladakutatásról azonnali, gyors tájékozódáshoz ad kiváló alkalmat és lehetőséget.

A három napos tanácskozáson az alábbi 15 referátum hangzott el:

Gisela Beutler: Soziale Thematik und soziales Cliché im mexikanischen Corrido; Giovanni B. Bronzini: Cultura e società nei canti narrativi italiani; David G. Engle: Ballad Classification and Social Criticism; Katona Imre: Zur Soziologie der ungarischen Volksballaden aus der Gegend der Drávaszög (Drau-Mündung, Süd-Baranja, Jugoslawien); Kriza Ildikó: Neue Erfolge in der ungarischen Balladenforschung; Zmaga Kumer: Die soziale Funktion der slowenischen Balladen; Conrad Laforte: L'interet d'une classification d'après les poétiques de tradition orale; Lengyel János: Beziehungen zwischen ungarischen und russischen Volksballaden; James Porter: From Seng Story to Storied Song: Ballad Classification and the Missing Performer; Nives Ritig-Beljak: Die heutige gesellschaftliche Funktion der überlieferten Erzähllieder (Kroatien-pannonische Region); Hermann Strobach: Die soziale Funktion von Ballade; Stefaan Top: Neue Methode der Feldarbeit in Belgien; Vargyas Lajos Volksballaden als Quelle der Sozialgeschichte; Voigt Vilmos: Gibt es sozialen Konflikt in Balladen?; D.K. Wilgus: Themes of Social Conflict in Anglo-American Narrative Songs.

Az előadáshoz kapcsolódó viták, a közös eszmecserek a tudományos gondolkozást nagyban elősegítik, ezáltal megismerik a kutatók egymás munkakörét, munkamódszerét, amelyek mindenképpen hasznosíthatók a további előrehaladás során.

Kriza Ildikó

Az Európa Néprajzi Atlasza Szervező Bizottságának

7. Nemzetközi Munkaértekezlete

(1978. szeptember 16–19. Enniskillen, Észak-Írország.)

A vállalkozásról és az Európai Néprajzi Atlasz 6. munkaértekezletéről, amelyet Ausztriában tartottak meg, hírt adott a Néprajzi Hírek 1976. 3–4. száma. St. Pöltenben Luxemburg delegátusa vállalta, hogy a következő konferenciát országa rendezi meg, de vállalását nem tudta teljesíteni. Ez év elején még úgy látszott, hogy sajnálatos módon megszakad az 1966 óta 2 évenként rendszeresen megtartott konferenciák láncolata, s a vállalkozás megreked. A helyzetet Észak-Írország kulturális kormányzata mentette meg, amikor pénzügyi és erkölcsi támogatást nyújtott a konferencia megrendezéséhez a házigazda szerepét vállaló Ulster Folk and Transport Museum igazgatóságának. A szervezés sikere, hogy 18 európai ország képviselőjében 28 etnográfus vett részt a konferencián, s külön

öröm, hogy köztük voltak a Szovjetunió és a szocialista országok delegátusai is. Az egész vállalkozás egyik legfőbb gondja, a dél-európai országok hiányos képviselete, ezúttal is kísértett, a görög és olasz közreműködők nem jelentek meg.

A munkaértekezlet programja igen sokrétű volt. Beszámolóik hangzotak el a különböző európai országokban készülő „nemzeti” néprajzi atlaszok munkálatairól (Románia, Szlovákia), bemutatták a Svéd Néprajzi Atlasz II. kötetét; mások térképlapokat, kérdőíveket állítottak ki.

Az 1976-ban elkészült és kinyomtatott 5 lapból álló alaptérkép révén meggyorsult az ún. munkatérképek szerkesztése. A résztvevők meghallgatták Branimir Bratanić professzor előadását az európai eketípusok 2 térképéről, amelyekbe nagyszámú közelkeleti és észak-afrikai adatot is bedolgozott. Ezek a térképek némi kiegészítés után kiadásra készek.

Elsőnek a Jahresfeuer (Újéztűgyújtás) népszokás és ritus téma térképlapjai és kommentár kötete fognak megjelenni 1979 tavaszán. A kötet szerkesztője a Magyarországon is jól ismert M. Zender professzor. A kiadó vállalja a további kötetek, térképlapok megjelentetését is. Ezek sorrendje a következő:

1. A lakóházak építőanyaga és építésmódja (szerk. Barabás Jenő — S.I. Bruk, Moszkva).
2. A kétkerekű és a négykerekű mezőgazdasági járművek (szerk. A. Fenton, Edinburgh).
3. Hűskonzerválási módok (szerk. E. Klenk, Bécs).
4. Az aratás és a fűvágás munkaeszközei (szerk. O. Højrup, Koppenhága).
5. Tradicionális gabonacséplési módok és eszközök (szerk. Paládi-Kovács Attila).

Számos további téma előkészítése, megvitatása is folyamatban van. I. Vladuțiu (Bukarest) és J. Podolák (Pozsony) a pásztorkodás téma térképezéséről adták elő elgondolásukat, I. Kretschmer (Bécs) a településtípusokról tartott „témabemutatót”. R. Wolfram professzor (Bécs) az állatmaszkok típusait és elterjedtségét ismertette az eddigi irodalom alapján, C. Ó Danachair (Dublin) a májusfaállítás szokáskörét dolgozta fel kérdőív formájában.

Az Állandó Nemzetközi Atlaszbizottság, melynek elnöke Br. Bratanić (Zágráb), titkára A. Fenton (Edinburgh) Enniskillenben tagjai közé választotta H.L. Cox professzort (Bonn) és Asa Nyman asszonyt (Uppsala). Határozott arról, hogy *EA News* elnevezéssel információs bulletint indít, amely a szükségletnek megfelelően, évente több számban jelenik meg. A következő, 8. munkaértekezletet 1980-ban hívja össze, de csak később dönt arról, hogy a bulgárok, a lengyelek vagy a dánok meghívását fogadja el.

Az Európai Néprajzi Atlasz 7. Munkaértekezletén, Enniskillenben Magyarországot, a Magyar Néprajzi Atlaszt Barabás Jenő (az Állandó

Nemzetközi Atlaszbizottság alelnöke) és Paládi-Kovács Attila képviselte.

Paládi-Kovács Attila

X. Seminarium Ethnologicum (Ciechanowiec, 1978. szeptember 18–28.)

A pozsonyi Comenius Egyetem Néprajzi Tanszéke és dr. Ján Podolák docens által kezdeményezett nemzetközi néprajzi gyűjtőtábor megszervezésére ebben az évben a Varsói Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke vállalkozott. A Seminariumnak már maga a kutatási témaköre – mítosz és szokás –, valamint színhelye – Lengyelország keleti részén fekvő Ciechanowiec és környező falvai – külön érdekességnek számított. Zofia Sokolewicz professzor irányítása alatt a varsói Néprajzi Tanszék munkatársai a szláv népek mitológiai szótárának elkészítésén munkálkodnak. A szótár tervezetét már rögzítették. A tág témakört a Seminarium közel negyven hazai és külföldi résztvevője a terepen tér és idő a szellemi kultúrában, lakodalom és túlvilági élet témacsoportban kutatta.

Néprajzi szempontból külön figyelmet érdemel a X. Seminarium Ethnologicum résztvevőinek szálláshelyet adó ciechanowieci Mezőgazdasági Múzeum. A Múzeum egyben skanzen is. Gyűjteményei, épületei rendezésükkel együtt Podlasie és Mazowsze történeti-néprajzi tájegységek találkozásánál fekvő falvakból származnak, ezen túl találunk Kurpiowszczyznára jellemző mezőgazdasági eszközöket is, pl. teljesen vasból készült sochat. A Múzeum központi épülete a Starzeński család volt kastélya. A kastélyt 14 ha park veszi körül, ahová fokozatosan építik fel a lengyel, a fehérorosz falvakból áthozott jelentős kulturális és történeti értékű objektumokat.

A X. Seminarium fő feladata a terepmunka volt. Ciechanowiec környéki falvak élő népi kultúrájával ismerkedtek a résztvevők, bár viszonylag rövid idő alatt részletes kutatásokra nem nyílt lehetőség. A rendezők egésznapos kirándulások szervezésével kívánták még átfogóbban megismertetni Észak-Kelet Lengyelország sokarcú népi kultúráját. Így a pravoszláv (Grabarka, Grodzisk), római katolikus (pl. Wegrów) és zsidó (Tykocin) vallás szenthelyeit, Nowogródi skanzent, Puszcza Bialowieska rezervátumát, Białystok és Łomza múzeumait tekinthették meg.

A Seminarium esti beszámolóin a meghívott lengyel, svéd, dán, jugoszláv, szlovák, magyar – Verebélyi Kincső tudományos ösztöndíjas, Winkler Ferenc egyetemi hallgató (Budapest) és Bódi Erzsébet (Debrecen) – vendégek számoltak be intézetükben folyó munkákról, legújabb módszertani eredményekről, elméleti kérdésekről. A Seminarium szervezői közölték az elkövetkezendő évek terveit is. A következő néprajzi gyűjtőtábort előreláthatólag Magyarország rendezi, 1981-re pedig Bulgária vállalkozott.

Bódi Erzsébet

Nomád társadalmak és államalakulatok
(Konferencia Budapesten 1978. október 25–26-án,
Visegrádon október 27-én.)

A konferenciát a MTA Orientalisztikai Bizottsága és a Körösi Csoma Társaság rendezték. A konferencia előadói október első hetében kézhez vehették már Ecsedy Ildikó kitűnő kérdésfelvetéseit és áttekintését a nomád társadalmak kutatásáról („A nomád gazdaság és társadalom problémái a történelemben és a kutatásban”), ami elősegítette, hogy az elhangzott huszonöt előadás néhány probléma körül tömörüljön.

Ezek a következők voltak: a nomád életforma genezise (általános összefüggéseit Róna-Tas András fejtette ki, a magyar őstörténet szemszögéből és a számításba vehető régészeti leleteket ismertetve Fodor István); a nomádok történeti szerepe főként letelepült földműves-nomád állattartó szembesítésben (Ecsedy Ildikó a konferenciára írt második előadásában tárgyalta e konfliktus világtörténeti jelentőségét, Komoróczy Géza és Vargyas Gábor Mezopotámia, Ecsedy Csaba Afrika vonatkozásában, Szádeczky-Kardoss Samu Maurikiosz hadtudományi munkája, Vékony Gábor a gyepűjelenség kapcsán foglalkozott vele, Boglár Lajos bemutatta, hogy állattartók híján zsákmányoló csoportok is állattartókéhoz hasonló szerepet tölthetnek be a városi civilizáció vonzásában élve Közép-Amerikában, Simon Róbert pedig utalt Ibn Khaldun munkásságára, ahol ennek filozófiai lecsapódása is megtalálható); a nomád társadalmak megközelítése a tulajdonviszonyok oldaláról (ezt a nézőpontot tette magáévá Tőkei Ferenc bevezetőjében és az utolsó nap vitáját megindító előadásában, adalékot szolgáltatott hozzá Ivanics Mária a Kvimi Kánság és Sárkány Mihály Fekete-Afrika területéről); a nomád társadalmak etnikai arculatának kérdése foglalkoztatta konkrét esetek alapján Bartha Antalt (türkök), Czeglédy Károlyt és Bese Lajost (mongolok, illetve török csoportok), Szücs Jenőt (magyarok); a nomád politikai szervezet leírását kísérelte meg a türköknél Vásáry István, a tangut államban Ferenczy Mária, az avaroknál Erdélyi István és e kérdésben szolt hozzá a mongol példa alapján Kara György, a kelet-európai állattartás és a honfoglaló magyarok nomadizmusának egyes kérdéseit taglalta Matolcsy János (a természeti feltételek és az állattartás jellegének viszonyát Kelet-Európában), a telek fogalom tartalmát az életforma felől közelítve Földes László, végül a kalandozások néhány kérdését Bálint Csanád.

A háromnapos konferencia a számos kitűnő előadás felvonultatása mellett egyúttal jó fórum volt orientalisták, történészek és néprajzkutatók elképzeléseinek kölcsönösen előnyös szembesítésére.

Sárkány Mihály

Finn–magyar folklór szimpózium
(Turku, 1978. november 5–12.)

Finnországban került sor a második finn–magyar folklór szimpózium megrendezésére. (Az első Budapesten volt 1977 tavaszán, melynek anyaga a Bibliotheca Uralica harmadik köteteként lát majd napvilágot, remélhetőleg még 1979 elején.) A tanácskozás témája: „Az átvétel, a változás és a hanyatlás jelenségei a szájhagyományban” volt, s a nyolc magyar és hat finn előadása ezeket a témákat dolgozta fel egy kivételével angol nyelvű dolgozatokban. Ezek pedig a következők voltak (az előadások sorrendjében): **Dömötör Tekla**, aki a hiedelemmondák kérdéséről beszélt, **Lauri Honko**, aki az adaptáció különböző formáiról szólt, **Katona Imre** a népköltészeti műfajok változásait érintette, **Seppo Knuutila** a tréfák (trufák) problematikáját elemezte, **Voigt Vilmos** a kecskeméti folklorizmus konferencián elhangzott előadásának átdolgozott változatát mondta el a hagyomány átalakulásáról, **Urpo Vento** érdekes elemzésben hasonlította össze a mai karácsonyi „népszokásokat” a régivel, a hagyományossal. **Kovács Ágnes** a Népmesekatalógus munkálataiból levonható tanulságokat elemezte, **Annamaria Viljanen** a finnországi cigányok körében végzett kutatásairól számolt be, **Simoncsics Péter**, a turkui egyetem magyar lektora pedig a nyenyec költői nyelv néhány fonetikai jellegzetességére mutatott rá kitűnő előadásában. **Kriza Ildikó** a magyar epiko-lírai dalok változásaira hozott szemléletes példákat, **Aili Nenola-Kallio** a finn sirató hagyomány, **Schmidt Éva** pedig az obi-ugor énekes hagyomány néhány jellegzetességét elemezte. **Hoppál Mihály** a szövegelmélet segítségével egy Tolsztoj novella népi változatait vizsgálta, **Olli Alho** az ingriai szolgadalokban megnyilvánuló társadalmi mondanivalót kutatta.

A magyar küldöttség három napot töltött Turkuban, ahol megismerkedhetett a Nordic Institute of Folklore (NIF) munkájával, majd három napot Helsinkiben, ahol a Finn Irodalmi Társaság nagyszerűen rendezett archívumát láthatta. A finn kollégák a rokonnak kijáró szeretettel fogadták a magyar folkloristákat, külön ki kell emelni **Lauri Honko** professzor és **Aili Nenola-Kallio** nevét, akik a szimpóziumot és a szívélyes vendéglátást megszervezték. Az előadások előreláthatólag Finnországban jelennek majd meg.

Hoppál Mihály

A TIT Néprajzi Választmányának ülése
(Budapest, 1978. november 21.)

A TIT Néprajzi Választmánya plenáris ülést, majd országos előadói konferenciát rendezett ezen a napon a Kossuth Klubban.

Napirenden az Országos Elnökségnek „A Társulat időszerű feladatai a világnézeti és politikai nevelésben” című állásfoglalásából a Választmányra

háruló tennivalókat ismertette Balassa Iván, a Választmány elnöke; majd Varga Marianna, a Választmány titkára előterjesztette javaslatát az 1979. évi munkatervre. A hozzászólásokban a felszólalók egyhangúan állást foglaltak a néprajzi giccs elleni fokozottabb fellépés szükségességéről. Javaslatok hangzottak el arra nézve is, hogy kiterjedtebb szakmai közírói tevékenységet kellene kifejteniük a néprajz művelőinek (heti- és napilapokban, folyóiratokban), valamint nagyobb teret szerezni a tömegkommunikációs eszközök (TV, Rádió, mozi stb.) programjában a néprajzi ismeretterjesztés, aktuális problémák tisztázása céljából.

Ezután hangzott el Hegyi Imre választmányi tag beszámolója „A magyarországi nemzetiségi néprajzi ismeretterjesztés” címen, amelyet Kovács Ágnes korreferátuma a román nemzetiség, Tábori György pedig a szlovák nemzetiség vonatkozásában kiegészített.

Referátumában Hegyi Imre kiemelte, hogy a TIT Néprajzi Szakosztálya munkájának tartalmi feladatát az MSZMP XI. kongresszusának határozatai, a közművelődési törvény, a TIT VII. országos és megyei küldöttgyűlésének határozatai szabják meg. Újabban pedig az MSZMP PB 1978. január 10-i, a nemzetiségek helyzetével foglalkozó határozata megjelölte minden illetékes állami és társadalmi szerv feladatait. Az Oktatási Minisztériumban megalakult a Nemzetiségi Oktatási Bizottság, amelynek tagjai sorában és munkájában hivatali beosztásuknál fogva résztvesznek az egyes nemzetiségi szövetségek főtítkárai. Ezzel adott a lehetőségük nemzetiségi kultúrájuk fejlesztésének önirányítására.

Emelkedőben van a nemzetiségek nyelvén tartott TIT előadások és nyelvtanfolyamok száma, elsősorban a német lakosság körében. A hazánkban jelenleg működő nemzetiségi énekkarok és pávakörök száma 139; 106 nemzetiségi népi zenekar működik. A nemzetiségi népi táncgyűttesek, csoportok száma mind a négy nemzetiségnél emelkedőben van, jelenleg 141 ilyen együttes fejt ki folyamatos, az ország határain belül és azokon túl – kiemelkedő tevékenységet. Ezek viszonzásaként külföldi együttesek, zenekarok, színjátszó csoportok és írók látogatják nemzetiségi lakosságunkat. Közkönyvtáraink és iskoláink nemzetiségi anyanyelvi könyvtárányai mintegy 185.000 kötet, s valamennyi nemzetiségi nyelven hetilap jelenik meg.

Tömegkommunikációs fórumaink közül a Magyar Rádió pécsi stúdiója sugároz naponta 30 percen át német, horvát, szerb, a szolnoki stúdió pedig szlovák nyelvű műsort; a budapesti adó pedig ugyanezen nyelveken az egész ország területén fogható műsort sugároz. A TV pécsi körzeti stúdiója rendszeresen sugároz német és horvát-szerb nyelvű műsort. A nemzetiségi közművelődési szakemberek képzése céljából 1977-ben: 31 Jugoszláviában, 12 az NDK-ban, 8 Csehszlovákiában, 4 Romániában tanuló nemzetiségi ösztöndíjasunk volt.

A jövőben a TIT Néprajzi Szakosztályára háruló feladatok közé fog tartozni a nemzetiségi néprajzi ismeretterjesztés művelése, szakmai irányí-

tása, sajátos népi kultúrájuk megismertetésével és tudatosításával a szocialista hazánkhoz való hűségük világnézeti és politikai megerősítése.

Hegyí Imre

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport új igazgatója

A Magyar Tudományos Akadémia főttkára dr. Bodrogi Tibor eddigi igazgatóhelyettest bízta meg az MTA Néprajzi Kutató Csoport igazgatói teendőinek az ellátásával. Ebből az alkalomból az új igazgató a következő nyilatkozatot tette:

„Az igazgató személyének változása nem jelent változást a Csoport célkitűzéseiben, programjában. Továbbra is az Ortutay Gyula által kialakított elvek szerint dolgozunk, kötelességünknek tekintve tudományos örökségének gondozását. A közeljövő központi feladata nagy vállalkozásaink befejezése és az új Magyarország Néprajzának az elkészítése: munkák, amelyeknek beindítása és szervezése nem kis mértékben Ortutay Gyula akadémikus nevéhez fűződik. Ezek sikeres megvalósításához kérjük a magyar néprajztudomány művelőinek közreműködését, segítségét, összefogását.”

Dr. Bodrogi Tibort 1978. november 20-án dr. Köpeczi Béla akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia főttkárhelyettese iktatta be új munkakörébe. (Dr. Köpeczi Béla egyébként nemcsak munkakörénél fogva érdekelt a néprajztudomány kérdéseiben, hanem a negyvenes évek körül Erdélyben néprajzi, főleg folklór gyűjtéseket is végzett; gyűjtése még kiadatlan.)

A debreceni Akadémiai Bizottság Néprajztudományi Munkabizottsága

1977-ben alakult meg a Magyar Tudományos Akadémia debreceni Bizottsága, amelynek kezdettől aktív szerveként működik a Néprajztudományi Munkabizottság. A Munkabizottság elnöke dr. Gunda Béla a történelemtudományok doktora, egyetemi tanár, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke mellett működő akadémiai kutatóhely vezetője; titkára dr. Selmeczi Kovács Attila kandidátus, akadémiai tudományos főmunkatárs; tagjai: dr. Barna Gábor akadémiai tudományos s. munkatárs, dr. Bellon Tibor a karcagi múzeum igazgatója, Bencze Lászlóné debreceni zenetanár, dr. Béres András a Hajdú-Bihar megyei Levéltár tudományos főmunkatársa, dr. Bödi Erzsébet akadémiai tudományos munkatárs, dr. Dám László a KLTE Néprajzi Tanszékének adjunktusa, Dancs Lajos a nyíregyházi Tanárképző Főiskola docense, dr. Dankó Imre kandidátus, megyei múzeumigazgató; dr. Erdész Sándor a nyíregyházi szabadtéri múzeum vezetője, dr. Farkas József a mátészalkai múzeum igazgatója, dr. Fűvessy Anikó a tiszafüredi múzeum igazgatója, dr. Szabó László kandidátus, a Szolnok megyei múzeumi szervezet tudományos főmunkatársa, dr. Szalontai Barnabás a nyírbátori múzeum igazgatója, dr. Ujváry Zoltán

kandidátus, egyetemi docens, a KLTE Néprajzi Tanszékének vezetője, dr. Vajda Mária a balmazújvárosi múzeum igazgatója, dr. Varga Gyula a Hajdú-Bihar megyei múzeumi szervezet igazgatóhelyettese.

A Néprajztudományi Munkabizottság tagjai a DAB hatáskörébe tartozó három megye: Hajdú-Bihar, Szolnok és Szabolcs-Szatmár múzeumai-ban és felsőoktatási intézményeiben dolgoznak. Az eltelt két év alatt a munkabizottság több ülésen alakította ki szervezeti arculatát, munkafeladatát. Elsődleges célja a vidéki néprajzi kutatások akadémiai színvonalra emelésének elősegítése, központi kutatási témák kijelölése és azokhoz a megfelelő szakmai és anyagi támogatás biztosítása. A munkabizottság már több néprajzkutató munkájához nyújtott hatékony segítséget. Tevékenységének eredményességéről tanúskodik pl. Fazekas Mihály: Kunmadaras juhászata c. monográfia megjelentetésének realizálása, amely munka a Szolnok megyei múzeumi szervezet kiadásában 1979-ben lát napvilágot.

S. K. A.

20 éves jubileuma küszöbén a Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság

Fennállásának 20 éves évfordulóját ünnepli 1979-ben a „Kárpát-balkáni területek népi kultúrája vizsgálatának Nemzetközi Bizottsága”. (Oroszul: *Mezsdunarodnaja Komisszija po izucseniju narodnoj kul'turü v oblaszti Karpat i Balkan* (MKKKB), németül: Internationale Kommission zum Studium der Volkskultur im Karpatengebiet und in der Balkan (IKKKB)).

A szervezet lengyel kezdeményezésre, lengyel – csehszlovák munkaközösségként alakult 1959-ben, amelyhez később Románia, Magyarország, a Szovjetunió, Bulgária és Jugoszlávia is csatlakozott. A szervezet eredeti elnevezése „A kárpáti terület népi kultúrája vizsgálatának Nemzetközi Bizottsága” volt, amelyet az 1976. évi elnökségi ülés a Balkán szóval bővített. A Nemzetközi Bizottság státusát a VII. Nemzetközi Etnológiai és Antropológiai Világkongresszus keretében, 1964-ben Moszkvában tartott symposium jelentősen megerősítette. A tagországok munkáját nemzeti szekciók hangolják össze, amelyek vezetőiből áll a szervezet nemzetközi elnöksége. Az MKKKB-nek választott főtitkára és központi titkársága is van, az 1976. évi elnökségi ülés főtitkárrá ismételten Vaclav *Frolec*et (Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke, Brünn) választotta, a nemzetközi titkárság pedig jelenleg Pozsonyban, a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetében működik. A titkárság 1963 óta tájékoztató lapot ad ki, korábban *Carpatica*, 1976 óta *Carpatobalkanica* címen.

A nemzetközi részvételt kezdetben intézmények és kutatók együttműködésével igyekeztek biztosítani, később a Szlovák Tudományos Akadémia sorra kétoldalú egyezménybe foglalta a témát a tagországok akadémiaival, s a középtávú akadémiai egyezményekben azt rendszeresen megújítja.

A Szlovák és a Magyar Tudományos Akadémia középtávú együttműködési egyezményébe 1972-ben került a téma „A kárpáti területek népi kultúrájának kutatása” címen. Az MTA ekkor hazai felelős intézménynek az MTA Néprajzi Kutató Csoportot jelölte ki, melynek mindenkori igazgatója kéri fel a magyar tagozat elnökét, titkárát és tagjait. A magyar tagozat elnöki teendőit 1965–1972-ben Gunda Béla professzor, 1972–1973-ban Manga János, 1973–1976-ban Takács Lajos, 1977-től ismét Gunda Béla látja el.

A Nemzetközi Bizottság Elnöksége utolsó ülését 1976 őszén Csehszlovákiában tartotta, ahol Bulgáriát V. *Hadzsinikolov*, a BTA Néprajzi Intézetének igazgatója, Csehszlovákiát B. *Filova*, a SZTA Néprajzi Intézetének igazgatója, Lengyelországot M. *Gladysz* professzor, a Szovjetuniót J. *Bromlej*, a SZUTA Néprajzi Intézetének igazgatója, valamennyien a nemzeti szekciók elnökei képviselték, részt vettek továbbá V. *Frolec* főtitkár, J. *Botik* a Nemzetközi Iroda vezetője, Magyarország képviseletében pedig a párhuzamos folklór konferencián résztvevő *Kovács* Ágnes. Az elnökségi ülés kidolgozta a nemzetközi bizottság 1980-ig terjedő középtávú kutatási és rendezvénytervét. A munka hatékonyabbá, koncentráltabbá tétele irányában léptek jelentősen előre. Három konkrét kutatási témát állítottak a tervidőszakra előtérbe, melyeknek publikációkban kell végül realizálódniuk. Egy pásztorkodási összefoglalás előkészítésére a Lengyel Nemzeti Bizottság, népi építészeti összefoglalás előkészítésére a Csehszlovák Nemzeti Bizottság, egy betyárfolklór összefoglalás előkészítésére a Szovjet Nemzeti Bizottság kapott itt megbízást. Azóta a lengyelek első tervezetüket megküldték valamennyi Nemzeti Bizottságnak és azt a jövő évi jubileumi konferencián kívánják véglegesíteni. A csehszlovákok 1978 végén szűkebb szakértői kört kívánnak összehívni, hogy egy munkaértekezleten vitassák meg, formálják tovább tervezetüket.

A szervezet híreit a *Carpatobalcanica* bulletin közli, amely az 1977-ben megjelent VII/1–2 számánál tart. A főtitkár beszámolót közölt a nemzetközi szervezet működéséről az *Ethnologia Europaea* 9/1976/, 214–218. l. számában is.

Kisbán Eszter

Kandidátusi értekezés megvédése

A Tudományos Minősítő Bizottság 1978. június 26-án tartotta Selmeczi Kovács Attila „Az olajos növények magyarországi története” c. kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját. A monográfia kettős feladatra vállalkozik: 1. a népi gazdálkodásban szerepet játszó olajosnövények termesztésmódjának történeti hátterű rögzítése, 2. a növényi olaj előállítása és hasznosítása népi gyakorlatának értékelése. A dolgozat az új terjedelmkorlátozó rendelkezésnek megfelelően 250 oldal terjedelemben került benyújtásra, ami a 2. témakör megnyirbálásával járt ebben a formában.

Az értekezés opponensei Balassa Iván, a történettudományok doktora és Orosz István, a történettudományok kandidátusa voltak. A nagy érdeklődéssel kísért vitán számos érdemi hozzászólás hangzott el, az elmúlt évek egyik legnívósabb vitája bontakozott ki. A Tálasi István akadémikus elnöklétével kiküldött 7 tagú bíráló bizottság 7 igen szavazattal egyhangúlag javasolta a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy a jelöltnek a történettudományok (néprajz) kandidátusa fokozatot ítélje oda. A disszertáció az Akadémia Kézirattárában D 7636 számon máris hozzáférhető. Bővített változatának megjelentetését érdeklődéssel várja tudományosunk.

Kisbán Eszter

Tanulmányúton Finnországban

1978. júniusában—júliusában összesen 6 hetet töltöttem Finnországban. Mindenekelőtt Helsinkiben, a Finn Nemzeti Múzeum Östörténeti Osztályán folytattam kutató munkát, a finnugor östörténet kérdéseit vettem közelebről szemügyre. Több dolog indokolta meg a finnországi kutatási programot. A tízkötetes Magyar Történet I. kötete számára befejeztem a magyar östörténeti rész megírását, ugyancsak lényegében készen van egy nagy lélegzetű szintetikus munkám, amelyik a finnugor és magyar östörténet vizsgálatával párhuzamban behatóan elemzi Kelet-Európa, szerényebb mértékben Szibéria östörténetét. Amellett megbízást kaptam arra nézve is, hogy a készülő Magyarország Néprajza I. kötete számára röviden foglaljam össze a finnugor és a magyar paleoetnográfia nézve szerzett ismereteimet. És végül, 25 éve foglalkozom a jelzett tárgykörökben kutató munkával, de a vonatkozó finn kutatásokat csak irodalomból ismerem és Finnországban sohasem jártam. E hiányosságot valamelyes mértékben ellensúlyozza az, hogy az érintett problémák tisztázását célzó szovjet kutatásokban szélesebb tájékozottságot sikerült szereznem.

Az utóbbi évtized folyamán egyre nagyobb súllyal nehezedett rám az östörténeti etnikum, nevezetesen a finnugor, ugor s végül az ugor—magyar (előmagyar), majd ősmagyar etnosz régészeti hagyatéka meghatározásának problémája. Rövidebben, az etnosz és a régészeti emlékek csoportjának és műveltségeknek a korrelációja nyugtalan éveket okozott. Nagyon sok érdekes és tiszteletre méltó megoldási kísérlettel találkoztam, polémiaim során sok hasznos bírálatban és segítségben részesültem. Mindazonáltal a kérdésbe vágó ismereteimet nem éreztem kielégítőnek, gondolataimat kiforrotttnak, és attól az érzéstől sem tudtam megválni, hogy más kutatók sem értek el kiforrott, alkalmazható és tovább fejleszthető eredményeket. A megoldás becsületes szándéka elfedte az etnikai meghatározások elvi-módszertani ingatagságát. Lényegében így néz ki a helyzet: azért, mert történeti korokban itt keleti szlávok éltek, ez a műveltség szláv, vagy hasonló érveléssel finnugor, ugor, avagy alán illetve régi török

az illető régészeti műveltség. A gondok súlyát növelték a rám hárult feladatok, tudományos és szélesebb közvéleményünket tájékoztatni kell, és pedig megbízhatóan, az etnikum és a régészeti műveltség korrelációjának kérdésében. Végül is, a magyar tudományban az évszázad két nagy tudományos, marxista szintézisében nagy felelősséggel jár a magyar őstörténet régészeti hagyatékának kijelölése. Nem valószínű, hogy a magyar közvélemény jó néven venne bármiféle provizorikus vagy jó indítékú, de megtévesztő állásfoglalást.

Úgy határoztam? – Inkább ráéreztem, hogy Helsinkibe kell mennem, ahol minden idők egyik legkiválóbb finnugor őstörténésze, A.M. Tallgren munkásságát kell töviről-hegyire átvizsgálnom. Ehhez járul még egy fontos körülmény. Tallgren annak idején két orosz műgyűjtő igen jelentős gyűjteményét szerezte meg a Finn Nemzeti Múzeum számára. A kazányi Zauszailov-gyűjteménye jobbra a Közép Volga vidékről származik, Tovosztiné pedig java részben minuszinszki és egyéb szibériai leleteket tartalmaz. A kettő együttesen fényt derít a Volga vidéke, Nyugat Ural és Szibéria őstörténeti kapcsolataira.

Elképzelésemben nem csalódtam. A mi hazai viszonyainkhoz nem mérhető nyugalomban és tudományos lehetőségek birtokában dolgozhattam. A kitűnő kézi könyvtár mellett egy olajozottan és előzékenyen működő nagy könyvtár, régészeti tanulmányi raktár, leltárak, dokumentációk, xerox gépek álltak rendelkezésre és ami rendkívül lényeges, akadály nélkül használhattam A.M. Tallgren-nek 37 kötetnyi kézirat hagyatékát, levelezését, jegyzeteit, rajzait, térképvázlatait. Így lehetőségem nyílt arra, hogy e kiváló ember gondolatainak érlelődését újra lepergessem és átéljem kétségeit és sikereit.

Tallgren is szembe találta magát az engem nyugtalanító problémával. Róla tudni kell, hogy a cári időkben a finn nemzeti függetlenségi mozgalom radikális szárnyához tartozott. A cári önkényt azonban nem azonosította az orosz néppel, amelyik iránt élete végéig baráti érzéseket táplált és publicisztikájában harcosan ki is állt nézetei mellett. Különösen tisztelte az orosz, majd a szovjet tudósokat. Tallgren nem volt marxista, az elméletek iránt általában szkeptikus volt. A szovjet tudománnyal előforduló nézeteltérések rendeződését azonban mindig nagy örömmel nyugtázta.

Tallgren a finn nemzeti tudomány, a finnugor őstörténet művelőjeként fontos szerepet töltött be a finn nemzeti tudat formálásában. És nagyon pozitív, minden vonatkozásban harcosan humanista és demokratikus álláspontot foglalt el az igen szenvedélyes hangvételű publicisztikájában. Felháborodással utasította el és bélyegezte meg az antikommunista terrort.

E közéleti tevékenység azért figyelemre méltó, mert Tallgren tudományos nézetei és az aktualitásokra való reagálásai szoros egységben haladtak. Kezdetben harcosan képviselte az etnikus régészet álláspontját. A finnugor fogalom sohasem tűnt el műveiből, de lényegesen megváltozott a fogalom tartalma. Felismerte, hogy a régészeti emlékek önmaguk-

ban etnikus vonásokat, azaz a mai etnikai fogalmakat fedő vonásokat természetüknél fogva nem mutatnak föl. Ellenben kiválóan alkalmasak gazdasági, művelődési, vallástörténeti és társadalom történeti állapotok vizsgálatára. Szokatlanul nyers hangú cikkében megbélyegezte a fasiszta német őstörténetírást, amelyik az etnoszt állította a középpontba. Tallgren nem vonta kétségbe az őstörténeti etnosz jelentőségét a modern népek és nemzetek kialakulásában, de a régészetet alkalmatlannak ítélte problémáinak vizsgálatához. A nemzeti műveltség egyetlen vonását sem lehet visszavezetni kialakulásának idejéig és színhelyéig, a modern nemzetek többsége heterogén, sok elem összeolvadásából jött létre. Tallgren a maga módján megoldást talált az etnosz és a régészeti emlékek korrelációjának problémájára.

A dolog lényegét tekintve hasonló felismeréseket közöltem több cikkemben. A Finn Nemzeti Múzeum Őstörténeti Osztályának könyvtári olvasójában rá kellett jönnöm, hogy sok eredeti vonás felismerésben nincs ugyan, de azért megnyugtat, hogy olyan kiváló tudósnak, mint Tallgren volt, tévedtem a nyomdokába. Ezzel távolról sem tekintem lezártnak a régészet és etnosz korrelációjának problematikáját, a témát nem lehet kirekeszteni a további kutatásokból. Azt azonban látni kell, hogy az utóbbi 30–40 évben érdemleges előrehaladást a tudomány e téren fölmutatni nem tud, s ha pedig ez így van, akkor e helyzethez hűen kell tájékoztatni a közvéleményt.

Ez úton is mély hálával emlékezem meg a finn kollégák testvéri és önzetlen segítségéről, különösen A. Erä-Esko úrnak, az Őstörténeti Osztály vezetőjének, aki minden elképzelhető segítséget megadott. Kedves feladatomban tartom, hogy hálát mondjak Ildikó Lehtinennek és kedves férjének, akik a mindennapok ügyeiben is gondosan eligazítottak és akiknek kedves vendégszeretét volt alkalmam élvezni.

Bartha Antal

Néprajzi gyűjtőúton Dél-Szlovákiában

Az MTA Néprajzi Kutató Csoportja és a Národopisný Ústav SAV (Bratislava) között 1977-ben létrejött együttműködési megállapodás keretében 1978. június 4–24. között néprajzi gyűjtőmunkát végezhettem Dél-Szlovákiában. Elsősorban a történeti Gömör megye területén vizsgáltam az ott élő magyar lakosság hagyományos anyagi kultúráját és a magyar–szlovák interetnikus kapcsolatok témakörét. Megállapítható volt, hogy a két etnikum közötti kapcsolatok elsősorban gazdasági természetűek voltak. Magyar állatkereskedők, kertészek, kofaasszonyok, kőművesek, erdőmunkások rendszeresen jártak észak-gömöri szlovák területre, ahonnan viszont tömegesen jártak mezőgazdasági idénymunkákra (aratás, kaszálás) a magyar nyelvterületen levő nagybirtokokra és a paraszti üzemekbe is. Az I. világháború előtti évtizedekben a nyelvhatár mindkét olda-

lán, kölcsönösen törekedtek a szomszéd nép nyelvének elsajátítására, széles körben elterjedt volt az ún. „cseregyerek” küldésének szokása.

A kutatóút megszervezésében nélkülözhetetlen segítséget kaptam Phil. Dr. Ján Botik osztályvezetőtől, a gömöri utakon Kovács István és Éva Zagibova volt segítségemre a rimaszombati (Rim. Sobota) és a rozsnói (Rožňava) múzeum részéről.

Paládi-Kovács Attila

Kiss Mária tanulmányútjai

Kiss Mária, a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának tudományos munkatársa 1978. szeptember 4 – 1978. szeptember 17-ig kéthetes tanulmányúton volt a Német Demokratikus Köztársaságban, majd ezt követően 1978. szeptember 18 – 1978. október 1-ig a magyar–dán kulturális egyezmény keretében dániai tanulmányúton vett részt.

Németországi tanulmányának célja az ott élő szorb nép népi kultúrájának és néprajzi kutatásának tanulmányozása volt. Fogadó intézetében, az Akademie der Wissenschaften der DDR Institut für sorbische Volksforschung Volkskunde részlegénél, Bautzenben megismerkedett az intézet tudományos tevékenységével. Egyéni témájának elmélyítéséhez vezetett a Bautzenben végzett könyvtári és adattári kutatás, valamint a szorb néprajzi gyűjtemények áttekintése. A bautzeni Szorb Klub felkérésére előadást tartott a Magyarországon folyó délszláv folklór-kutatásról.

Dániai tanulmányútjának elsődleges célja a dán folklórkutatásban való tájékozódás és a néprajzi intézmények munkájával való megismerkedés volt. Koppenhágában dolgozott a Dansk Folkemindesamling gyűjteményeiben, az Universitets for Folkemindeskab könyvtárában, megismerkedett az Universitets Institut for Europaeisk Folkelivsforskning oktatómunkájával. Mind Koppenhágában, mind vidéken (Køge, Roskilde) több múzeum gyűjteményét tanulmányozta.

Szociálintropológiai kutatások Erdőháton

Magyarországi anyaggyűjtésem az University of London University College London szociálintropológiai tanszékének beadandó doktori disszertációhoz 1976 februárjában kezdődött. 1978 májusáig a kutatási idő nagy részét falun töltöttem, a Szabolcs-Szatmár megyéhez tartozó *Botpaládon* és *Kispaládon*. Huzamos tartózkodásom az általam tanulmányozott falusi körülmények között azt tették lehetővé, hogy spontán jelenségekre és eseményekre alapozott megfigyeléseim a közvetlen rákérdezés útján gyűjtött anyagomat kontrollálják, kiegészítsék, és útmutató szempontokat nyújtsanak.

Kiinduló pontom egy társadalmi monográfia elkészítése, de központi kérdésköröm a lokális társadalmi tagozódásra vonatkozó kategóriák, tudatformák és megnyilvánulásaik. Tekintve a történeti előzmények szűkszerűségére és a vidék lakosságának egykori összetételére jogi és gazdasági szempontból, a szóban forgó témától nem választható el a kismemesi öntudat, ennek elhalványulása vagy fennmaradása ill. átalakulása.

Ezeket az elgondolásokat figyelembe véve, összevettem a jóval nagyobb nemes—jobbágy arányú Botpaládot az egykor inkább jobbágy lakosságú Kispaláddal. Ez rendkívül tanulságosnak bizonyult a társadalmi szerkezet és tudatformák terén egyaránt. Botpaládon a kismemesi öntudat egy dzsentri életforma-ideállal párosult, ami a későbbiek során úgy módosult, hogy még a mostani időkben is lokális társadalmi-tudatbeli jelentőséggel bír. Kispaládon inkább egy egységes, kis-közép paraszt mentalitás hatotta át az egész falut, és ez a szolidaritás egységesebb viselkedési normákkal és értékekkel párosul, amelyek a gazdasági tevékenységet serkentik. A vagyoni-gazdasági helyzet határozza meg egy-egy családnak a falunbelüli rangját, az esetleges nemesi származás nem jön számításba. Csak történeti tényezőként és mint kívülállók emlékeznek a nemességre. Ezzel szemben, Botpaládon gazdasági helyzetétől függetlenül egy-egy család származása, rangjának a tudata erősen befolyásolja a magatartási normákat még most is.

Bár a jelenlegi körülmények között a botpaládi eset egyedi, mélyebbre ható vizsgálata azért érdekes, mert így közelebbről ki tudjuk deríteni azokat a tényezőket, amelyek egy tudatforma továbbéléséhez hozzájárulhatnak. Nem általánosíthatók a botpaládi jelenségek, de tanulmányozásuk és analízisük mégis tanulságos eredményekre vezethetnek. Ennek a munkának hátra van még a rendszerezése, feldolgozásának és a disszertáció megírásának nagy része. Ha elkészült, határozottabb következtetéseket vonhatunk le.

Szent-Györgyi Katalin

A magyar néprajztudomány 1977-ben a számok tükrében II. (folytatás)

IV. Kiadványok

A. Folyóiratok

1. *Ethnographia* (Magyar Néprajzi Társaság 1890 –)
Az 1890 óta megszakítás nélkül megjelenő folyóirat 88. évfolyamánál tart. 1958-tól átlagos terjedelem évi 55 ív.
Az 1958–1976 között megjelent 19 évfolyam terjedelme: 1.045 ív
2. *Acta Ethnographica* (MTA, 1950 –)
1950–1976 év között megjelent 26 évfolyam terjedelme: 734,5 ív

B. *Évkönyvek*

1. *Néprajzi Értesítő* (Néprajzi Múzeum, 1900 –)
A háború alatt megszakadt sorozat 1954-ben indult újra, az 1950–60-as években átlagosan évi 25 ív, az 1970-es években kb. 17 íves terjedelemben.
2. *Műveltség és Hagyomány* (KLTE NI. 1960 –)
Az intézeti évkönyv 1–18. kötetének terjedelme összesen: 286,5 ív
3. *Népi kultúra – népi társadalom* (MTA NKC. 1967 –)
Az 1–10. kötet terjedelme összesen 254,5 ív
4. *Néprajz és Nyelvtudomány* (JATE, 1957 –)
Főként nyelvészeti tárgyú tanulmányokat közöl, kötetenként 1–3 néprajzi dolgozattal
1–20. kötet terjedelme átlagosan 15 ív

C. *Rotaprint sorozatok*

1. *Néprajzi Közlemények* (Néprajzi Múzeum, 1956 –)
Átlagos évi terjedelme kb. 20 ív, az 1–19. évfolyam terjedelme összesen: 380 ív
2. *Folklór Archivum* (MTA NKC. 1972 –)
1 – 7. szám terjedelme összesen 129 ív
3. *Documentatio Ethnographica* (MTA NKC. 1970 –)
1–5. szám terjedelme összesen 60 ív
4. *Előtanulmányok a Magyarság Néprajzához*
MTA NKC. 1977. 1. szám 20,5 ív
5. *Artes Populares* (ELTE Folklór Tanszék, 1970 –)
6. *Folkloristica* (ELTE Folklór Tanszék, 1971 –)
Egyetlen szám kb. 10 szerzői ív
7. *Dissertationes Ethnographicae* (ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszék, 1973 –)
Egyetlen szám kb. 20 szerzői ív
8. *Index Ethnographicus* (Néprajzi Múzeum, 1956 –)
1–9. évf. összterjedelme kb. 200 ív
9. *Adattári Értesítő* (Néprajzi Múzeum, 1952–1963/?)
Terjedelme összesen kb. 180–200 ív
10. *Néprajzi Hírek* (Néprajzi Társaság, 1972 –)
1–6. évf. terjedelme összesen kb. 50 ív

D. *Vidéki múzeumok évkönyvei, sorozatai*

Egy 1977-ben készült felmérés áttekintette az 1957–1977. között megjelent múzeumi kiadványokat, melyeknek összes ívszáma: 5.962 ív. Ebből a néprajz részesedése: 2.649 ív, éves átlagban 132.4 ív.

A vidéki múzeumok részaránya valamivel kevesebb, mert az 5.962 ívből 4.919 ív a részesedésük és megközelítőleg 1000 ív a Néprajzi Múzeum részaránya.

Az 1960-as évektől a vidéki kiadványok részaránya nőtt, 1977-ben már minden megyei múzeumi szervezetnek van saját, rendszeresen megjelenő évkönyve. A vidéki múzeumi évkönyvek száma: 19.

Mintegy 10 megyei múzeum az évkönyv mellett tudományos sorozatot is megjelentet: pl. Borsodi Füzetek, Dunántúli dolgozatok, Hajdú-Bihar megyei múzeumok közleményei, stb.

E. Kiadói sorozatok

1. <i>Néprajzi tanulmányok</i> (MTA NKC. 1967 –)
(Akadémiai Kiadó) Számozatlan sorozat, 1–6. szám összes terjedelme	70.8 ív
2. <i>Új Magyar Népköltési Gyűjtemény</i> (1940 –)
(Akadémiai Kiadó) 1–18. kötet jelent meg, két évenként kb. 50–60 ív	
3. <i>Tájak – néprajzi csoportok</i> (1958 –)
(Gondolat Kiadó) 1–10 kötet terjedelme átlagosan 15 ív, összesen kb.	150 ív
4. <i>A Magyar Néprajz Klasszikusai</i> (1971 –)
(Gondolat Kiadó) 1–3. kötet terjedelme összesen	86.2 ív
5. <i>Magyar Népművészet</i> (1968 –)
(Corvina Kiadó) 1–8. kötet jelent meg. kötetenként 7 ívet számolva, összesen	56 ív
6. <i>Népek meséi</i> (1956 –)
(Európa Kiadó) Eddig 67 kötet jelent meg, kötetenként átlagosan 10 ív terjedelemben	670 ív

F. Könyvkiadás

Néprajzi könyveket számos központi kiadó jelentet meg: Gondolat, Corvina, Európa, Szépirodalmi, Móra, Kossuth, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Natura stb.

Az Akadémiai Kiadó az 1970-es évek elején évente átlagosan 110 ív terjedelemben adott ki néprajzi könyveket.

1977-ben 42 ív

1978-ban 58 ív a néprajz ívkerete.

Ugyanakkor az 1978. évi tartaléktervben 378 ív a kiadóban lévő lektorált néprajzi kéziratok terjedelme.

Az 1977. évi néprajzi könyvkiadás

B u d a p e s t

1. Központi kiadóknál megjelent összesen 10 kiadvány	
Akadémiai Kiadó	5
Gondolat Kiadó	2
Magvető Kiadó	2
Tankönyvkiadó	1

2. Magánkiadásnak minősül összesen	7 kiadvány
MTA Néprajzi Kutató Csoport	3
MRT Minerva	1
MRT Tömegkommunikációs Központ	1
Népművelési Intézet + Helikon	1
Szent István Társulat	1

Összesen 17 kiadvány

Megjegyzés: Az Akadémiai Kiadó által kibocsájtott könyvek mindegyike sorozat tagja, köztük van az MTA Néprajzi Kutató Csoport két évkönyve is. Egyik sem egyedi kiadvány. A magánkiadásban megjelentek egyike sem került könyvárusi forgalomba (legfeljebb korlátozottan). Az MTA Néprajzi Kutató Csoport kiadványai sokszorosított periodikák.

V i d é k

Összesen 7 kiadvány, mind magánkiadásban jelent meg

Múzeumi kiadvány	5
Tanácsi kiadvány	1
Levéltári kiadvány	1

K ü l f ö l d i magyar nyelvű könyvek, összesen 6 kiadvány

Kriterion Könyvkiadó, Bukarest	5
Forum Könyvkiadó, Újvidék	1

Megjegyzés: Mivel az összegezõ bibliográfiák késõbb jelennek meg, a vidéki kiadványok számon tartása pedig nem megoldott feladat, az összesítés 90–95 %-os teljességûnek mondható. Nem tartalmazza azokat a köteteket, amelyben a néprajz más tudományokkal együtt szerepel.

V. Közművelõdés

A) Rádiósorozatok:

Kis magyar néprajz (szerkeszti: Ortutay Gyula)

1970–1977. dec. 31. között 1035 előadás hangzott el. Az 5 perces előadások egy részét ismétlésben is adta a rádió. Az előadások írásában részt vett 33 intézeti és 6 egyetemi dolgozó.

Az élő népdal (Manga János műsora)

1969–1977 tavasza között 446 előadás hangzott el a műsorban. A 10 perces előadások többségét a rádió ismétlésben is adta. Az előadó halálával ez a műsor befejeződött.

Zenei anyanyelvünk (Sárosi Bálint műsora)

1969–1977. decembere között 170 előadás hangzott el a műsorban. Az első három év után 10 percről 20 percre emelték az előadások időtartamát.

B) *Televízió:*

Örökségünk c. sorozat (10 film) (1975)

Szakanyagát, forgatókönyvét etnográfus szakemberek írták.

Magyarországi néptáncok c. sorozat (1975)

Szakértés, zsürizés:

Arany páva c. sorozat (1975)

Tojáspatkoló c. sorozat (1976)

Röpülj páva (1977–1978)

C) *Tudományos Ismeretterjesztő Társulat:*

	néprajzi rendezvény	hallgató
1974	1.132	57.865
1975	1.511	70.612
	(34,5 % fizikai dolgozó)	
1975-ös összehasonlító adatok	rendezvény	hallgató
Szociológia, demográfia	1.138	45.777
Magyar nyelv	1.747	57.801

A *TIT* rendezvények tematikus megoszlása 1975-ben

Témakörök	előadások		hallgatók
	száma	száma	
Anyagi kultúra	192	8.013	
Díszítőművészet	307	12.753	
Népköltészet – folklór	146	6.673	
Népzene – tánc	270	16.558	
Szokás – hiedelem	230	8.596	
Társadalomnéprajz	111	4.757	
Etnogenezis – táji csoportok	100	5.866	
Európa népei	72	4.092	
Etnológia	59	2.379	
XI. Kongresszus anyaga	6	170	előadók részére tar-
Felszabadulás 30. évfordulója	18	755	tott továbbképzés
Összesen	1.511	70.612	

D) *Múzeumi kiállítások*1. *Néprajzi Múzeum*

1975–1977-ben, 2,5 év alatt 26 kiállítást mutatott be a Kossuth-téri épületében.

Ugyanakkor 8 kiállítást rendezett külföldön.

2. *Szabadtéri Néprajzi Múzeum*

Egyetlen nagy állandó kiállítás, látnivalói évről-évre gyarapodnak.

3. *Vidéki múzeumok*

Évente 10–15 állandó néprajzi kiállítást nyitnak meg.

Átlagosan 50–60 *időszaki* néprajzi kiállítást rendeznek évente.
A több helyen bemutatott *vándorkiállítások* száma évente: 15–20.

Külföldre a vidéki múzeumok 8–10 néprajzi kiállítást visznek ki évente, s kb. ugyanannyit fogadnak. A kiállításcserék a legutóbbi években (Helsinki óta) élénkültek meg.

A néprajzi kiállítások tömeghatása, látogatottsága évről-évre növekvő tendenciát mutat.

	1976	1977
Néprajzi Múzeum (fizető)	73.112 fő	81.021 fő
Szabadtéri Néprajzi Múzeum	45.000 fő	100.000 fő

VI. Nemzetközi kapcsolatok

A többé-kevésbé rendszeres statisztikai kimutatások hiányában nincs áttekintésünk a nemzetközi kapcsolatok egészéről.

1. Múzeumi terület

Néprajzi Múzeum – 2,5 év alatt 8 külföldi kiállítás
Vidéki múzeumok – évente 8–10 kiállítást visznek külföldre, 8–10 kiállítást fogadnak.

A Kulturális Minisztérium többévi átlagban 30–40 néprajzos muzeológus külföldi kiutazását biztosítja (ösztöndíj, közvetlen csere, kiállítás-rendezés, önköltséges-támogatás).

2. Akadémiai terület

MTA Néprajzi Kutató Csoport

Tudományos célú kiutazások 1976-ban

Összesen: 29

Egy hónapnál rövidebb: 27

Egy hónapos vagy hosszabb: 2

Az összesből rendezvényre: 17

Egyéni meghívás, rövid látogatás: 9

Tudományos célú beutazások száma 1976-ban

Összesen: 10

VII. Gyűjtemények

1. Múzeumi tárggyűjtemények

A) Néprajzi Múzeum – Budapest
kb. 150.000 tárgy (1975)

- B) Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Szentendre
42 áttelepített épület
100 lebontott és építésre előkészített épület
13.000 berendezési tárgy (1977)
- C) Magyar Mezőgazdasági Múzeum – Budapest
13.000 etnográfiai érdekű tárgy (1968 – DEMOS)
- D) Vidéki múzeumok
Megközelítőleg pontos adattal sem rendelkezünk. 1968-ban 22 vidéki múzeum néprajzi tárgygyűjteménye összesen: 177.000 db volt. A DEMOS közlemény azonban csak a fontosabb múzeumok adatait tartalmazza.
1968 óta jelentős tárgygyűjtést végeztek a vidéki múzeumok. Pl. a Vasi Múzeumfalú (Szombathely) 6.000 tárgyat, a Göcseji Falu-múzeum (Zalaegerszeg) 5.000 tárgyat gyűjtött.
A vidéki múzeumok néprajzi tárgygyűjteménye összesen több mint 1/4 millió tárgyra becsülhető. Az egész országban több mint 1/2 millió néprajzi tárgyat őriznek a múzeumok. (A Kulturális Minisztérium adata szerint 1977-ben már 583 ezer darabot.)

2. Egyéb gyűjtemények, dokumentációk

- A) *Néprajzi Múzeum* – Budapest
Kézirattár: 14 ezer tétel, kb. 2.000.000 lap
Fényképtár: kb. 282.000 fekete–fehér felvétel
Diatár: 9.653 dia
Mozgófilm: 130 film, 45.768 méter (1977. évi adat)
Hangfelvétel: 689 hanglemez, 4.500 henger
kb. 28.000 dallam (1977. évi adat)
- B) *Magyar Mezőgazdasági Múzeum* – Budapest
Mezőgazdasági Munkaeszköztörténeti Archívum: 90.000 tárgyfotó (1977. évi adat)
- C) *Szabadtéri Néprajzi Múzeum* – Szentendre
Fényképgyűjtemény: 35.000 db (1977)
Dokumentáció: 2500 tétel, kb. 75.000 lap terjedelem.
- D) *Vidéki múzeumok*
M megbízható adatgyűjtés nem áll rendelkezésre. Kézirattár és fényképgyűjtemény minden megyei múzeumban van. Egyes megyei múzeumok fotógyűjteményei 20–30.000 felvételt tartalmaznak. A megyei múzeumi szervezetek néprajzi fényképgyűjteményeit átlagosan 20.000 db-ra becsülve, a vidéki múzeumokban mintegy 400.000 néprajzi fényképfelvételt őriznek.
- E) *MTA Néprajzi Kutató Csoport* – Budapest
Kézirattár: 650 tétel, 30.000 lap
Fényképtár: 30.000 (fekete–fehér)

- Diatár: 1.000 (színes)
 Hangfelvétel: hangszalag = 255 db.
- Szakarchívumok: Magyar Népmese Katalógus (10.000 variáns)
 Magyar Népmonda Katalógus (13.000 cédula)
 Népköltészeti Szövegkataszter (150.000 szöveg)
 Néphit topográfia és archívum (20.000 cédula)
 Népi gyógyászati archívum (15.000 cédula)
 Proverbium archívum (2.000 cédula)
 Borászati archívum (3.000 fotó)
- F) *MTA Zenetudományi Intézet* – Budapest
 (a Népzene kutató Csoport 1968. évi adatai)
 Kézirattár: 100.000 dallamlejegyzés
 Fényképtár: 7.000 (fekete–fehér)
 Mozgófilm: 60.000 méter táncfilm
 Hangfelvétel: 3.300 hanglemez, 1.600 magnószalag
 50.000 dallam
- G) *KLTE Néprajzi Intézet* – Debrecen (1977. évi adat)
 Kézirattár: kb. 100.000 lap (2350 tételben)
 Fényképtár: 40.000 (fekete–fehér)
- Megjegyzés:* Az ELTE Néprajzi Intézete és a JATE Néprajzi Tan-
 széke nem rendelkezik fénykép- és kézirattárral.

A néprajzi fényképdokumentáció adatainak összesítése

Néprajzi Múzeum	202.000 db
Mezőgazdasági Múzeum	90.000 db
Szabadtéri Néprajzi Múzeum	35.000 db
<i>Központi múzeumok összesen:</i>	407.000 db
<i>Vidéki múzeumok összesen:</i>	400.000 db (becsült adat)
MTA Néprajzi KCs.	30.000 db
MTA Zenetudományi Int.	7.000 db (1968. évi adat)
KLTE Néprajzi Intézete	40.000 db
<i>Ezek összesen:</i>	77.000 db
A vizsgált kutatóbázisokon az országban összesen:	<hr/> 884.000 db

Közelebb járunk azonban a valósághoz, ha a hazai kutatóhelyeken őrzött fényképdokumentáció teljes állományát 1 millió darabra becsüljük.

VIII. Könyvtárak

1. Néprajzi Múzeum	– kb. 100 ezer kötet (1975)
2. MTA Néprajzi Kutató Csoport	– 28 ezer könyvtári egység (1977)
3. KLTE Néprajzi Intézet	– 25 ezer könyvtári egység (1977)
4. ELTE Néprajzi Intézet	– 15 ezer könyvtári egység (1977)
5. JATE Néprajzi Intézet	– 7,5 ezer könyvtári egység (1977)
6. MTA Zenetudományi Intézetbe beolvadt Népzene kutató Csoport könyvtára	– 2000 tétel (1968)

A vidéki múzeumok néprajzi szakkönyvtárainak állományára nézve adatokkal nem rendelkezünk. Összességükben több 10.000-es nagyságrendet érnek el.

Országosan a néprajzi kutató bázisok néprajzi szakkönyvtárainak együttes állománya megközelíti a 1/4 millió könyvtári tételt.

(Az összeállítás I. része megjelent a Néprajzi Hírek 1978. 1–2. számában.)

Összeállította
Paládi-Kovács Attila

Az 1968. évi adatok forrása: DEMOS, 1968. IX. 1. szám 183–190.

Magyar–szlovák népzenei kapcsolatok

Alexander Móži könyvében

Az érthetetlenül kevésszámú szlovákiai magyar folklorisztikai szakmunkák örvendetesen gyarapodtak. A Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo gondozásában 1977-ben Pozsonyban a „Tanulók Kiskönyvtára” sorozatban jelent meg Szlovák–magyar zenei kapcsolatok – Slovensko Madarské hudobné vzťahy címmel Alexander Móži könyve. A könyv kétnyelvű címe ellenére teljes egészében magyarul íródott, még szlovák (vagy egyéb nyelvű) összefoglaló sincs benne. A bevezetés a munka művelődéspolitikai kereteit mutatja be, majd négy fejezet következik, mindegyik gondos, körültekintő filológiai és zenetörténeti munka eredménye; új adatokat tartalmaz, úgyhogy a témákkal foglalkozók számára nélkülözhetetlen. Egy kissé általános is a cím, hiszen a négy fejezet inkább folklór jellegű és a népszerű zene, a kéziratos gyűjtemények kérdéseivel foglalkozik, és ilymódon teljes egészében a folkloristák érdeklődését szolgálja. Előbb a hajdútánc, a régi zenei feljegyzések, tánc-adatok, majd a 18. századi szlovákiai zenei kéziratok anyagát veszi sorra. (Itt a kéziratos énekköltészet kutatói számára is tanulságos szempontokat találunk.) Majd

a kuruckori népdalok, a szlovák és a magyar népdalfeljegyzések kezdetei, végül a verbunkos tánc előadói kerülnek elő. A munka Szlovákiában elsősorban a magyar népzene kutatás eredményeinek közzététele miatt tehet nagy szolgálatot, nálunk természetesen a szlovák párhuzamok lehetnek ismeretlenek még a szakkutatók között is.

Kitűnő kezdeményezés. Mielőbb szeretnénk hasonlóan magas színvonalú társait látni a népköltészeti szövegek, a népművészet, a népszokások, általában a folklór legtöbb területén!

Voigt Vilmos

A romániai magyar néprajzi kutatás (1971–1977)

Kósa László – Nagy Ilona: Magyar néprajzi kutatások Romániában (Népi Kultúra – Népi Társadalom V–VI. 1971. 45–69.) c. tanulmánya részletes tájékoztatást és irodalomjegyzéket közölt az 1950–60-as évek eredményeiről. Már az 1960-as években nagyarányú fellendülés mutatkozott elsősorban a publikációk terén, amely fellendülés az 1970-es években örvendetesen tovább folytatódott. Jóllehet a kutatók és a néprajzi kutatásokat irányító intézmények köre alig bővült, a közlések száma ugrás-szerűen megnőtt.

Egyetemi magyar néprajzi képzés Romániában változatlanul nincs. Az elmúlt évek során egyetlen romániai magyar hallgatója volt a budapesti néprajz szaknak. Salamon Anikó 1973-ban szerzett itt diplomát, hazatérve 1976 óta a Kritérion Könyvkiadó kolozsvári szerkesztőségének néprajzi szerkesztője. Rajta kívül néprajzból doktorált Budapesten 1976-ban Gazda Klára, aki a sepsiszentgyörgyi múzeum néprajzi osztályának munkatársa.

A magyar néprajzi kutatások központja Romániában változatlanul Kolozsvár, intézményesen a román Társadalmi és Politikai Tudományok Akadémiája Kolozsvári Társadalomtudományi Központjának Etnográfiai és Folklór Szekciója, valamint az Erdélyi Néprajzi Múzeum. Ezen kívül a vidéki múzeumok néprajzi osztályai ill. gyűjteményei jelentik a kutatások bázisait.

A legjelentősebb néprajzi publikációk gondozója a Kritérion (Bukarest) és a Dacia (Kolozsvár) Könyvkiadó. A művek többsége magyar–román közös kiadásban jelenik meg, s bizonyos példányszámban Magyarországon is hozzáférhető. (Ez a példányszám nagyon ingadozó, olykor 400–500, máskor 15–20.000.)

A néprajztudománynak magyar nyelvű szakmai folyóirata Romániában nincs. Az igényesebb, terjedelmesebb tanulmányok a Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményekben (Román Szocialista Köztársaság Akadémiájának folyóirata, Kolozsvár, megjelenik évente kétszer), és a Korunkban (Kolozsvárott havonta megjelenő társadalomtudományi szemle) kap-

nak helyet kis számban. Kisebb terjedelmű, de rendszeres adatközlésre nyújt lehetőséget a Művelődés c. folyóirat (a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság havonta megjelenő lapja, Bukarest) „Vadrózsák” rovata. A többi magyar nyelvű sajtóorganum közül a Hét, az Utunk, a Brassói Lapok (s szinte valamennyi megyei napilap is) közöl néprajzi anyagot, természetesen az érdeklődő nagyközönség számára, s nem tudományos céllal. Sajnálatos, hogy Magyarországon még a központi könyvtárakban sem lelhetők fel hiánytalanul az említett folyóiratok.

A sepsiszentgyörgyi múzeum évkönyve, az „Aluta” 1969 óta jelenik meg, s minden számában több néprajzi tanulmány, közlemény is napvilágot lát.

A korábbi évek publikációinak tükrében a romániai magyar néprajzi kutatást a folklór iránti érdeklődés túlsúlya jellemezte. Az utóbbi években közzétett művek, tanulmányok között örvendetesen szaporodott a tárgyi néprajzi, sőt a társadalomnéprajzi témájúak száma. Azt is látnunk kell azonban, hogy nem a kutatók érdeklődési köre módosult elsősorban, hanem hosszú várakozás után most jelenhettek meg nemegyszer 15–25 évvel ezelőtti gyűjtések. Kós Károly (ifj.) hiánypótló, rendkívül értékes és fontos tanulmányaira (Népelet és néphagyomány – 1972., Tájak, falvak, hagyományok – 1976.) gondolunk elsősorban, valamint Kós Károly – Szentimrei Judit – Nagy Jenő közös munkáira (Kászoni székely népművészet – 1972., Szilágysági népművészet – 1974.). „Fehér folt”-nak tartott vidékekről, az anyagi kultúra és a népművészet olyan területeiről tudósítanak, amelyeket már nagyon nélkülözött a magyar néprajzi kutatás. A tárgyi néprajz és a muzeológia terén Seres András, Molnár István, Gazda Klára hívja még fel magára a figyelmet.

A folklorisztika vezető egyénisége változatlanul Faragó József. Elsősorban meséket és balladákat gyűjt, válogat, köteteket szerkeszt, tanulmányokat ír – ő publikál a legtöbbet magyar és román nyelven, sőt külföldön is.

Nagy Olga, Almási István, Vöő Gabriella, Ráduly János, Olasz Katalin, Jagamas János újabb népköltészeti gyűjtésekkel és tanulmányokkal, cikkekkel gazdagították a már korábban is nagy elismerést kiváltott erdélyi folklór kutatásokat. E kutatások kiemelkedő eredményeit (Romániai magyar népdalok, Háromszéki népballadák, Kibédi népballadák stb.) is felülmúlta népszerűségben és közönségsikerben Kallós Zoltán két gyűjtménye (Balladák könyve – 1971., Új guzsalyam mellett – 1973). A szövegközlések újra meg újra bizonyítják, hogy a magyar népi kultúra máig legarchaikusabb területe még mindig a gyűjtőkre vár, még mindig tartogat meglepetéseket.

Elsődleges céllal végzett társadalomnéprajzi kutatásokról mindeideig nem beszélhetünk. Figyelmet érdemelnek azonban két fiatal kutató, a szociológus Kósa Szánthó Vilma és a nyelvész Lőrinczi Réka közleményei. Vizsgálataikat alapos néprajzi tájékozottsággal végzik, munkáikban kapcsolatokat keresnek szociológia és néprajz, illetve nyelvészet és nép-

rajz között. Közleményeik számíthatnak a társadalomnéprajz kutatóinak érdeklődésére.

Végezetül fel kell hívni a figyelmet az *erdélyi társadalom- és agrár-történeti* kutatások legutóbbi fontos eredményeire. Egyed Ákos, Imreh István és Pataki József publikációi a néprajzkutatók számára nélkülözhetetlenek.

A hivatásos néprajzkutatók munkáját Erdély-szerte a társadalmi gyűjtők népes tábora egészíti ki. Többségük vidéki pedagógus, s rajtuk keresztül az iskolás korú gyermekek is bekapcsolódnak a néprajzi gyűjtőmunkába. Az úttörők folyóirata, a Jóbarát sikeres néprajzi pályázatok kezdeményezője volt, amelyek nyomán országos mozgalmak bontakoztak ki (Népvisélet varró verseny, népi játék- és játékszer gyűjtés, népi gyógyászati és növényismereti verseny, stb.).

A megyeszékhelyeken működő Népi Alkotások Háza a népművészetel, kismesterségekkel próbálkozó „népi mestereket” irányítja, képezi, s számukra alkalmanként nyilvános bemutatkozási lehetőséget is biztosít.

Kóthy Judit

Népismereti Dolgozatok 1978

Kós Károly és Faragó József szerkesztésében megjelent a Kritérion kiadásában a Népismereti Dolgozatok újabb, 1978-as kötete. Az 1976 óta jól gondozott sorozat célja kettős: részben önkéntes gyűjtők bekapcsolásával a kutatómunka területi kiszélesítése, részben a néprajzi eredmények terjesztése, hiszen a népismeretet — ahogy a szerkesztők mondják az új kötet előszavában — az iskolában sehol sem tanítják, ezért a „néprajz maga kell, hogy kivívja becsét a közvéleményben és megteremtse saját helyét a köztudatban”.

Több szempontból is meglepetés az új kötet és megítélésünk szerint még fordulatot is sejtet az erdélyi magyar néprajz fejlődésében. A tanulmányok nagy része sokkal megalapozottabb a korábbi kötetek átlagához viszonyítva. Kiemelkedik a tematikai gazdagság és bár túlnyomóak a székellyföldi adatok, a kutatók már a kisebb tájegységekkel és etnikai csoportokkal is foglalkoznak, mint pl. a Lápos vidékkel, vagy a moldvai Szabófalvával. A kötetben hat tanulmány bizonyítja, hogy a társadalomnéprajz kezd felzárkózni a néprajz egyéb ágaihoz és már vannak igényes, kitérő művelői. Ez azért nagyfontosságú, mert az erdélyi magyarság híven őrzött társadalmi szokásainak a feltárása nélkül az anyagi kultúra és a folklór jelenségei se mindig értékelhetők és érthetők meg. Ezen túlmenően Erdély a földközösség hagyományaiban mindig aranybánya volt és különböző formái még a negyvenes években is fennmaradtak. A rét- és erdőközösségeknél az évi haszon arányos felosztását elősegítő olyan belső szabályok leírása, mint amelyekről pl. a kötetben Duka János tájékoztat a Csikszentlélek

tizeseiről szóló dolgozatában, vagy Imreh István cikke, aki Szeszka Erdős Péter leírása alapján a szabófalvai faluközösségre vonatkozó jogi néphagyományokat tette közzé, a néprajztudomány szempontjából hézagpótló értékűek.

A kötetből kiderülően a határtudományok kapcsolatával és egyéb interdisziplinális problémákkal is foglalkoznak már az erdélyi kutatók. Kiemelkedőnek érezzük pl. Ferenczi István tanulmányát a településrégészet és a népismeret összefüggéseinek elvi és gyakorlati kérdéseiről.

Nagyon várjuk a további kötetek megjelenését.

Tárkány Szücs Ernő

A magyar néprajz története – angolul

A magyar néprajz tudománytörténete külföldi megismerésének a céljait jól szolgálja Michael Sozan könyve „The History of Hungarian Ethnography” címen, amelyet az Unversity Press of America adott ki. Bél Mátyástól kezdve napjainkig sorra vizsgálja a különböző tudományos irányzatokat, főbb képviselőiket és egyúttal értékeli munkásságukat, leginkább olyan módon, hogy összeveti a korabeli külföldi eredményekkel. Sok esetben részletesen taglalja azokat a vitákat is, amelyek a különböző irányzatok között felmerültek.

A könyv nemcsak azért fontos, mert hozzájárul a magyar néprajz értékeinek a világban való megismertetéséhez és megítéléséhez, hanem tükör is lehet a számunkra, hiszen azt találjuk meg benne, amit több éves budapesti kutatómunka után a jószemű szerző más országok eredményeit is figyelembe véve, a modern követelmények szintjén, bennünk meglátott.

A kötet értékelésére a szakfolyóiratok bizonyára majd visszatérnek.

Tárkány Szücs Ernő

Amerikai monográfia Xántus Jánosról – gyűjtemény Tamásiban

Könnyü László költő, író, szerkesztő, művelődéstörténész 1914-ben született Tamásiban, 1949-től él az Egyesült Államokban, ahol tekintélyes magyar irodalmi és művelődési munkát fejtett ki. 1973-as hazalátogatása alkalmával a tamási Tanácsnak adományozta Xántusra vonatkozó tudományos gyűjteményét. A Leslie Konnyu néven is író szerző hosszabb ideje foglalkozott Xántus János amerikai működésével; 1965-ben adta ki John Xantus, Hungarian Geographer in America című könyvét, 1975-ben ehhez képest is újabb eredményeit foglalta össze Xántus János geográfus Amerikában (1851–1864) című gazdagon illusztrált könyvében. Ennek fő mondanivalója az eredeti források figyelembevételével, Xántus tisztázása Madden és más kutatók vádjai alól, akik szerint Xántus amerikai útibe-

számolói légbőlkapottak, sőt csalásnak nevezhetők. A kérdés eldöntése nem egyszerű.

Érdekes, hogy az utóbbi évtizedekben megélenkült *Xántus*-kutatás háromfelé is folyik: amerikai kutatók, itthon Sándor István, St. Louisban Könyü László érdeméből, akik azonban nem mindig ismerik egymás eredményeit. Igen kívánatos volna *Xántus* amerikai életrajzát újból megvizsgálni, és ehhez jelentős segítséget nyújtanak Könyü dolgozatai, valamint a Tamásiban található forrásgyűjtemény. Mivel néprajztudományi közvéleményünk eddig minderről nem vett kellőképp tudomást, szeretnénk a kutatók figyelmét felhívni e fontos forrásokra.

Voigt Vilmos

Finn néprajzi disszertációk

Régi egyetemi és tudományos hagyomány folytatásaként Finnországban a „filozófiai doktorátus” elnyeréséért könyv alakjában értekezést írnak, és ezt nyilvános vitán védik meg. Ennek sikere nemcsak a cím elnyerését jelenti, hanem minden magasabb megbízatásnak, állásnak is ma már előfeltétele.

Gyakran évek múlnak el ilyen értekezések elkészítése nélkül. Most a helsinki egyetemen rövid időközben két folklorisztikai és egy tárgyi néprajzi értekezést fogadtak el. 1978. április 21-én Annikki Kaivola-Bregenhøj a finn találóskérdés kifejezési formáiról írt értekezését (ennek részei angolul, illetve finnül jelentek meg), egy nappal később Anna-Leena Siikala a szibériai sámánok ritusainak lefolyásáról írt értekezését (ez a FFC sorozatban angolul megjelent könyv) vitatták meg és fogadták el, Matti Kuusi, illetve Lauri Honko vitája után. Április 28-án Osmo Vuoristo értekezése a finn faedényekről került sorra, Niilo Valonen vitájával.

Mindez ismét jelzi a finn néprajzi-folklorisztikai kutatások tárgyköri és módszerbeli sokrétűségét, a hagyományok őrzése mellett az újabb elgondolások elterjedését.

Voigt Vilmos

A Körösi Csoma Társaság tisztújító közgyűlése

Április 18-án tartotta az MTA központi épületében tisztújító közgyűlését a Körösi Csoma Társaság. Bevezetőben Czeglédy Károly, a Társaság elnöke a megnövekedett közművelődési feladatokra utalt. Tőkei Ferenc: Az orientalisztika távlati címmel tartott rögtönzött, de jól átgondolt előadást. Felvetette: vajjon az orientalisztika egy egységes tudomány-e? Utalt az interdiszciplináris kutatások gyümölcsöző voltára, másrészt arra, hogy a tudományok határai mozgékonyak: a problémák szerint át-átrendeződnek. Mintegy érdekességként megemlítette, hogy a prágai neves folyóirat: az

Archiv Orientalni alcíme szerint Ázsia, Afrika, Latin-Amerika, mintegy a harmadik világ kutatását tekinti feladatkörének. Tőkei más aktuális problémákat is mélyenszántóan elemzett; pl. a délkelet-ázsiai felszabadító háborúk után közös harcot vívott országok közt kibontakozott ellentétek-re (Kambodzsa kontra Vietnam), azok újszerűségére mutatott rá. – A közgyűlés megválasztotta az új tisztikart, amelyben lényeges változás: Kara György sok évi főtitkársága után lemondott posztjáról, minthogy egyetemi tanári feladatai nagyobb lekötöttséget jelentenek. Az új tisztikar főbb tisztségviselői: tiszteletbeli elnök: Ligeti Lajos; elnök Czeglédy Károly; alelnökök: Kakuk Zsuzsa és Tőkei Ferenc; főtitkár: Terjék József; titkár: Iványi Tamás. A Választmány tagjai közt találjuk a néprajzkutató Róna-Tas András nyelvészprofesszort és Bartha Antalt, az MTA Néprajzi Kutató Csoport tud. főmunkatársát.

F. L.

KUTATÓINK ÉLETÉBŐL

Dömötör Sándor köszöntése

A magyar néprajzkutatók, az önkéntes társadalmi néprajzi gyűjtők, a néprajzi és honismereti szakkörök vezetői és munkatársai nevében köszöntjük Dömötör Sándort, aki februárban töltötte be hetvenedik évét.

Dömötör Sándor 1908. február 24-én született Budapesten. A háborús évek inségei, a Tanácsköztársaság, majd az ellenforradalom időszakában itt érett ifjúvá, és itt ismerkedett meg életközben a munkásosztály életével, küzdelmekkel teli sanyarúságos sorsával is.

Az elemi iskolát Dunaszentgyörgyön és Kispesten, középiskolai tanulmányait Budapesten végezte. A munkásság és a parasztság életének ismerete határozta meg tudományos törekvéseit. Gimnazista diákként több elmélkedő írását megmutatta egyik tanárának, aki azt tanácsolta, hogy menjen velük a Néprajzi Múzeumba. Ott Madarassy László igazgatóhelyettes tanácsokkal és szakkönyvekkel látta el. Itt ismerkedett meg Bátky Zsigmonddal, Viski Károllyal és Györffy Istvánnal, akik nagy szeretettel biztatták a további tanulásra.

Az érettségi után a budapesti egyetemen szerzett nyelvészeti és filológiai képzettséget. Szoros kapcsolatba került Horváth János és Gombocz Zoltán professzorokkal. (Dunaszentgyörgyi népnyelvi gyűjtésével ösztöndíjat nyert.) Kimondottan néprajzi szaktantárgyakkal csak Solymossy Sándor magántanári előadásain foglalkozott és 22 éves korában Szegeden nála doktorált etnográfia főtárgyból. Az egyre gyakrabban megjelenő tudományos cikkeit a folyóiratok nemcsak magyar, hanem francia és angol nyelven is közölték.

A fiatalkori élettapasztalatai és Solymossy Sándor buzdítására kezdett el foglalkozni a társadalom számkivetettjeivel: a betyárokkal, a cigányokkal, a boszorkányokkal. 1930-ban *A betyárromantika* címmel írta meg doktori disszertációját, amely tulajdonképpen a téma kutatásának módszertani vezérfonala. Az 1848-as gyűjtés feldolgozása során *A betyárok 48-as szerepe a néphagyományban* címen írt tanulmányt, amely többszöri elismerés ellenére sem jelent meg nyomtatásban.

1931–32-ben fizetés nélküli gyakornok a Néprajzi Múzeumban. 1933–34-ben havidíjas hivatalnok a Fővárosi Alkalmazottak Segítőalapjánál, 1935-től 1944-ig üdülőtelepi igazgatóhelyettes, számviteli ellenőr Balatonkenesén.

A balatonkenesei munkálkodása idején nagyon sok tanulmányt, cikket publikált különféle folyóiratokban és újságokban. A *Képek Balatonkenese múltjából és jelenéből* c. kiadványsorozat 10 füzetét ő szerkesztette és adta ki. Ezidőben a Durántúli Szemle szerkesztőbizottságának is tagja volt.

Bár a rendszeres kutatómunkát élete legnehezebb perceiben sem hagyta abba, ezidőben inkább az ismeretterjesztés terén nyílt alkalma nagyobb publikációkra.

Tárgytörténeti jellegű tanulmányai közül kiemelkedik *Kimon és Péra története* c. adalékokban gazdag műve.

1943. augusztus 23–29. között résztvett Balatonszárszón a németellenes ifjúsági csoportok konferenciáján és ott előadást is tartott, amely a *Szárszó* című antológiában jelent meg *Hagyományaink élete* címmel.

1949 januárjában kinevezték a szombathelyi múzeum igazgatójává. Ezzel egy olyan elhagyatott intézmény élére került tudományos dolgozóként, amely 1944 novemberétől 1945 júliusáig a katonaság birtokában volt, hol ideiglenes kórházként, hol hadiraktárként. A közeli bombázások, hidrobantások következtében a múzeum épülete is súlyosan megrongálódott. Pável Ágoston 1946-ban bekövetkezett halála miatt a romok eltakarításáról, az épület helyreállításáról is neki kellett gondoskodnia, a muzeális anyag rendezésén, szakszerű nyilvántartásán túlmenően. Áldozatkész, lelkes munkája eredményeként 1950-ben a múzeum kitarhatta kapuit a nagyközönség előtt. Azután a kiállítások egész sorát rendezte és néprajzi tanfolyamok keretében gondoskodott a néprajzi szakképzettségük utánpótlásáról. Közben rengeteget gyűjtött a Vas megyében eltöltött időszak alatt.

Mindezt – a mai értelemben véve – szinte embertelen körülmények között végezte, mivel Szombathelyre érkezésekor azonnal beadta lakás iránti kérvényét, hogy családja is ide költözhessen, de közel egy évtized alatt sem oldódott meg lakásproblémája s így mindvégig a múzeumi irodájában és raktárában lakott.

Ennek ellenére az évente megjelenő néprajzi tanulmányai és közleményei bizonyítják, hogy a marxista filozófia tanításait is eredményesen hasznosította a valóság, a bonyolult néprajzi jelenségek értelmezéséhez. Az *Őrség* című tájmonográfiája egyike a legrangosabb ilyenemű könyveknek (Bp. 1960.).

Szombathelyen írta a *Mezőgazdasági termelőeszközök és termelőmódok alapformáinak élete Nyugat-Dunántúl gazdálkodásában* c. kéziratát, amely résztanulmányai koncepcionális összekapcsolásának lehetőségét veti fel.

1957 decemberében elköltözött Szombathelyről Budapestre és ott a Népművelési Intézetben 1958 januárjától néprajzi osztályvezetőhelyettes lett, majd az Intézet átszervezése után a honismereti mozgalom országos instruktora volt 1969-ig. A Hazafias Népfront égisze alatt indította meg a honismereti mozgalmat, amely a népismeret, a tudományos adatgyűjtő tevékenység, valamint a közművelődés formáit próbálta eredményesebbé tenni. 1961–1969 között szerkesztette a honismereti szakkörvezetők *Honismeret* című kiadványát, melynek füzetei évek folyamán igen népszerűekké váltak. A Skrabek Éva által összeállított honismereti *Repertorium* (Bp. 1974.) a Hazafias Népfront tisztelgése Dömötör Sándor szervezői és szerkesztői tehetsége előtt.

Közben 1958-ban majd 1961-ben sajtó alá rendezte Berze Nagy János: *Égigérő fa. Magyar mitológiai tanulmányok* című posthumus művét.

Ugyancsak két kiadásban jelent meg a *Régi magyar népmesék Berze Nagy János hagyatékából* című könyv, amelyet Banó Istvánnal rendezett sajtó alá. Ezek is mutatják azt a gondos filológiai tevékenységet, amelyet a szerkesztés során kifejtett.

Katona Imrével együtt írta a *Néprajzi alapismeretek* c. szakköri jegyzetet tanítóképzők, pedagógiai főiskolák és egyetemek számára. Segítségével a néprajzi gyűjtőmozgalom alapkádereit nevelték az említett felsőoktatási intézményekben.

Dömötör Sándor fáradhatatlan szorgalmú, igen eredményes gyűjtő és közreadó. Több témakörben a néprajzi megközelítési és feldolgozási módszerei újszerűek, példamutatóak. Sokoldalúságát jelzik népszerűsítő feldolgozásai, cikkei is. A tudomány eredményeinek népszerűsítését, a közművelődési munkát, a honismereti mozgalom szervezését mindig fontos feladának tekintette.

Munkája elismeréseként 1955-ben és 1967-ben megkapta a Szocialista Kultúráért kitüntető jelvényt, 1969-ben pedig a Munka Érdemrend ezüst fokozatát.

Bárdosi János

Dömötör Sándor fontosabb irodalmi munkássága

Cigányadomáink.

Ethnographia 1929. XL. évf. 82–106.

Betyárromantika. (I. II.)

Ethnographia 1930. XLI. évf. 5–24, 97–113.

Mióta muzsikuskok Magyarországon a cigányok?

Ethnographia 1934. XLV. 156.

Dunaszentgyörgy népe. Budapest, 1937. 39 p.

Kiad. a Magyar Társaság Falukutató Intézete

A boszorkányok gyűlése a magyar néphitben.

Ethnographia 1939. L. évf. 210–221.

Szent Gellért hegye és a boszorkányok.

Budapest, 1940. 22 p. Klny. a Tanulmányok Budapest múltjából c. mű 7. kötetéből.

Hetedhét országon túl. Magyar népmesék magyarázatokkal.

Budapest, 1943. 56 p. Nemzeti Könyvtár 86. sz.

Az obsitos katona.

Budapest, 1943.

Kedvet virágoztató magyar népmesék. A magyar népmese kistükre.

Budapest, 1944. 178 p.

A jelkép, mint néprajzi fogalom.

Ethnographia 1944. LV. évf. 59–69.

Kultura kastanov v Komitate Vas.

Acta Ethnographica 1951. Tom. 2. 143–216.

Enyvfőzés fagyöngyből Kőszeghegyalján.

Ethnographia 1951. LXII. évf. 426–431.

Munkásmozgalmak Szombathelyen 1903-ban. Az első vörös zászló a szombathelyi utcákon.

Vasmegeye 1953. IX. évf. (márc. 8.) 67. sz. 8.

Szalai Veronka balladája. Büki népmesék. Útmutató néphagyomány-gyűjtők részére. Szombathely 1954. 56 p. Kiad.: Vas megye Tanácsa Népművelési Osztálya

Petőfi vasi élményei és a néphagyomány. Módszertani megjegyzésekkel néprajzi – népművészeti gyűjtők számára. Szombathely 1954. 22 p. Kiad.: Vas megye Tanácsa Népművelési Osztálya

Bakhátas szántás és a Nyugat-magyarországi eketípusok.

Néprajzi Értesítő 1954. XXXVI. évf. 149–164. (Klly. is)

A szocialista életmód és kultúra néprajzi kutatásának kérdéséhez.

Ethnographia 1954. LXV. évf. 254–258.

Győrvár földje és népe.

Szombathely 1957. 25 p. Savaria Múzeum Közleményei 2. sz.

Adatok Vas megye néprajzához.

Vas megye. Helytörténeti tanulmányok. (Szerk.: Horváth Ferenc) Szombathely 1958. 24–68

Lakodalmi kalácsaink néprajzához.

Néprajzi Értesítő XLI. évf. 1959. 303–322.

Dunántúli és alföldi édes lepények.

Ethnographia 1960. LXXI. évf. 45–58.

Gesztenyetermelés Vas megyében.

Néprajzi Közlemények 1961. VI. évf. 1. sz. 16–90.

Solymossy Sándor és a „proletárság”.

Szeged 1963. 113–123. Néprajzi dolgozatok 12. Kiad.: a József Attila Tudomány Egyetem Bölcsészettudományi Kara (Szerk.: Bálint Sándor)

A vasi betyárvilág kezdeteiből.

Vasi Szemle XVIII. évf. 1964. 2. sz. 169–194.

A jáki „ördögek” mondájának képzettörténetéhez.

Vasi Szemle 1966. XX. évf. 2. sz. 266–295.

Adatok a felsőmagyarországi betyárvilág kialakulásának kezdeteihez.

A Herman Ottó Múzeum Évkönyve VIII. Miskolc 1969. 389–436.

Az Angyal Bandi – nóta történeti háttere.

Ethnographia 1971. LXXXII. évf. 220–248.

Lakodalmi kalácsok Vas megyében. II. rész. A lakodalmi kalácsok fogyasztásának ünnepi gesztusai.

Savaria. A Vas megyei Múzeumok Értesítője 4. köt. 1966–1970. Szombathely 1973. 107–136.

A hetvenéves Korompay Bertalan

A magyar néprajztudomány előrelépéséhez tárgyilagosan kell számba venni az eddig elért eredményeket. Az utóbbi fél évszázad népköltészeti filológiai kutatásából és a tárgyi néprajz összehasonlító eszköztipológiai eredményeinek összefoglalásából nem hiányozhat **Korompay Bertalan** vitára serkentő és elismerésre méltó tanulmányainak értékelése.

A színes alkotó egyéniség 70. születésnapja alkalmából életrajzának főbb állomásait elevenítjük fel a gazdag tudományos tevékenység megvilágítására. **Korompay Bertalan** (családi nevén 1941-ig **Krompecher**) 1908. június 24-én született Budapesten. Egyetemi tanulmányait 1926–1931 között végezte magyar–német szakon az Eötvös Kollégium tagjaként. Professzorai közül különösen **Horváth János**, **Gombocz Zoltán** és **Zsiray Miklós** volt rá döntő hatással. 1928 nyarán járt először Finnországban, majd 1931–1932 között ösztöndíjasként egy esztendő telt a nyelvrokonaink földjén. Ebben az időszakban fél éven át **Kaarle Krohn**nál, a finn földrajzi–történeti iskola világszerte ismert teoretikusnál lakott. A katonai év letöltése után 1933 novemberétől 1935 decemberéig mint ideiglenes gyakornok irodalomtörténeti prozemináriumokat vezetett kezdő egyetemi hallgatók számára **Horváth János** professzor mellett. 1936 januárjától 1943 februárjáig a Néprajzi Múzeumban helyezkedett el szintén gyakornokként, és **Györffy István** ösztönzésére kezdett el foglalkozni a csapdákkal. Ezt a tanulmányát 1943-ban befejezte, és ebből a kéziratban maradt írásból merítette a későbbi évek folyamán a magyar, német, finn, angol nyelven megjelent közleményeit.

1943–1950 között mint beosztott tanár az egyetemi tanárképző intézetben tevékenykedett, és itt néprajzi előadásokat is tartott. 1950–1968 közötti években középiskolai tanárként orosz nyelvet tanított az egyik technikumban, majd nyugállományba vonulásáig a **Kölcsey** gimnáziumban. Az 1959/60. tanévben az ELTE-n megbízott előadóként két szemeszteren keresztül működött. Előadást tartott a Kalevaláról és a finn népköltészetéről.

1952-ben a nyelvtudomány kandidátusa lett. Tudományos munkásságára való tekintettel a Finn Irodalmi Társaság, a Kalevala Társaság külső tagjának választotta meg.

Pálya kezdetén **Horváth János** egyetemi tanár hatására doktori értekezését irodalomtörténeti témából írta. A Kalevala keletkezéséről közzé-

tett tanulmánya Arany János eposzaihoz és az északoroszlánokhoz, történelmi énekekhez vezette. Ludas Matyi meséjének keleti szláv párhuzamaival a cselekménytípus földrajzi elterjedésére és a mű eredet-kérdésére irányította a figyelmet. Módszertani tanulmányaiban a mitológiai felfogások, az összehasonlító mesekutatás és a finnugor néprajz összetett problémáit fejtegette. Újabban megjelent munkái közül a Molnár Anna-ballada összehasonlító elemzése és a finn módszerről írt könyve jelentős. Utóbb említett művét éppen most Helsinkiben jelentették meg német nyelven. Balladakutatásban a magyar–román népköltészeti kapcsolatok megvilágításához igyekezett példát nyújtani.

Korompay Bertalan tudományos munkásságának legfőbb érdeme a variánskutatás fontosságának következetes elismerése, amelynek Finnországban tanult módszerét a történelmileg kialakult néphagyomány különböző területein alkalmazta. Míg az eltérő tudományágak a kulturális mozgás rugóinak feltárása céljából új területek meghódítására kényszerülnek, szükségképpen hasznosítják a rendszeresen közzétett anyagokat a belőlük

levont törvényszerűségekkel együtt. Ennek a megismerő folyamatnak a sikere érdekében őszinte szívből kívánjuk **Korompay Bertalannak**, hogy élete fő műve, *A csapda-félék* című összefoglaló könyv, amely vadászati és finnugor munkásságának betetőzését jelenti, mihamarabb napvilágot lásson.

Jelentősebb munkái: Jankovich Miklós irodalmi törekvései. Bp. 1931. – *A Kalevala keletkezése.* Budapesti Szemle 1935. évf. 697. sz. 257–285. – *Die Entstehung des Kalevala.* Studia Fennica IV (1940) 7–47. – Arany főbb eposzai, mint költői rekonstruálások. Magyar Századok Bp. 1948. 234–252. – Észak bylinái. Ethn. LXIV (1953) 219–241. – *Ludas Matyi* meséje az ukrán és az orosz néphagyományban. Pais Dezső Emlékkönyv. Bp. 1956. 496–502. – *Ipolyi és Csengery.* Ethn. LXVII (1956) 320–337. – *Népmesekutatási irányok és módszerek. I.* Ethn. LVIII (1957) 425–44. – *Die ungarische Ballade vom Mädchenmörder in ihren europäischen Bezügen.* Ural-Altäische Jahrbücher Band 44, 1972. 1–63. – *Zur finnischen Methode.* Helsinki 1978. – *A finnugorság szerepe az eurázsiai vadászműveltségben.* Ethn. LVI (1945) 9–14. – *Die Bogenfalle bei den Finnougriern auf dem Wege aus Sibirien nach Europa und in den südlichen Verbreitungsgebieten.* Acta Ethn. III. 23–90. – *Jankó János, a finnugor néprajzi kutatások úttörője.* NyK. LV. (1954) 228–346. – *A csiklétől a csikkentőig.* NÉ. XXXVIII (1956) 5–22. – *Die osteuropäische Brettfalle und ihre Aufstellung.* JSFou. 74 (1976) 124–145.

Dömötör Ákos

Gunda Béla Csokonai-díja

A Hajdú-Bihar megyei tanács által alapított Csokonai-díjat minden évben Debrecen város felszabadulásának évfordulóján, október 19-én adja át a megyei tanács elnöke. A díjat 1978-ban – a két művész kitüntetett mellett – **Gunda Béla** egyetemi tanárnak, a Magyar Néprajzi Társaság alelnökének adományozta a tanács.

Bónis György hatvanöt éves

1979 januárjában lép hatvanötödik életévébe **Bónis György**, aki a harmincas évek végén Györffy István felhívására rendkívül aktívan részt vett a jogi népszokások összegyűjtésére a budapesti egyetem Néprajzi Intézete táj- és népkutató csoportja keretében alakult szakbizottság munkájában. A munkaközösséggé fejlődött bizottság tevékenységébe rövidesen bekapcsolódott **Viski Károly**, **Fél Edit**, **Papp László**, **Szendrey Ákos** és **Hofer Miklós** is. Kérdőívet készítettek, amelynek segítségével már 1939 nyarán folytak gyűjtések. A törekvések programját **Bónis** foglalta össze a Magyar Szemlében.

Bár a jogszokásokkal elsősorban jogtörténeti szempontból foglalkozott, de társadalomnéprajzi és jogszociológiai eredményei is kiemelkedő fontosságúak, ahogy ezt pl. „Egyke és jogszokás a Garamvölgyén” c. 1941-ben megjelent tanulmánya bizonyítja.

Egyik kezdeményezője volt annak, hogy a munkabizottság keressen kapcsolatokat hivatásos jogász szakemberekkel, akik az életviszonyok konkrét ismerete alapján közelebből felismerni és értékelni képesek a jogi népszokásokat. Ennek alapján az akkori Igazságügyminisztérium felhívást adott ki bírák, ügyészek, ügyvédek, bírósági alkalmazottak részére önkéntes alapon a gyűjtőmunkába való bekapcsolódásra. Ez a lépés eredményre is vezetett, mert rövid idő alatt mintegy kétszáz jogász vállalkozott az ország különböző részeiben a gyűjtési munkára. Bónis György adta ki azt a kérdőívet, amelyre azután ez a kollektív gyűjtés támaszkodhatott. A háborús körülmények között nagy nehézségekkel és akadályokkal folyt gyűjtés 1948-ig mégis szép eredményeket hozott: kb. 120 gyűjtő mintegy 340 községből hozott több-kevesebb értékű anyagot. Sajnos, a háborús pusztulások folytán csak mintegy hatvan községre vonatkozó gyűjtés maradt meg.

Bónis György 1940-ben a kolozsvári egyetem jogtörténeti professzorává történt kinevezése után Erdélyben folytatta a kutatásokat. Résztvett a bálványosváraljai falukutató-tábor tematikus előkészítésében, majd Kalotaszeg jogi népszokásainak a tanulmányozására szervezett önkéntes gyűjtőcsoportot. 21 községben folytak gyűjtések, de a háború most is közbe szőtt: az eredmények legnagyobb része az egyetem egyéb értékeivel együtt elszállítás közben elpusztult. 1948-ban Szeged mellett, Tápén hozott össze hasonló céllal kutatócsoportot. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Bizottságában „A népi jogszokáskutatás mérlege” c. előadásában 1956-ban maga foglalta össze és értékelte a kutatás addigi eredményeit és hiányosságait.

Bár izzig-vérig jogtörténész, munkásságában rendszeresen alkalmazott néprajzi módszereket és felhasználta a néprajz eredményeit. Olyan tudományközi kapcsolatokat alakított ki és tartott fenn, amelyek példamutatóak, nemcsak a néprajz, hanem a történettudomány és különböző ágai szempontjából is. Így vált lehetővé, hogy a Magyar Néprajzi Lexikon számtalan jogi jellegű címszavát a kritika által is elismerten magas színvonalon kidolgozhatta és néprajzi művek fordításában közreműködhetett (pl. *Proper Peasants*). Középkori jogunk elemei c. könyvében nemrégiben adott számot a jogi néprajzi történeti gyökereit is érintő azokról az elmélyült tanulmányokról, amelyeket a Werbőczyt megelőző időszakok jogi formuláskönyvei és okleveles gyakorlata alapján a hazai szokásjog kialakulásával és fejlődésével kapcsolatban folytatott.

Bónis György tudományos úttörése a jogi népszokások kutatásában, jogtörténeti szakmunkássága mély nyomokat hagyott a néprajz fejlődésében. Publikációit és kutatásait a jövőben jobban szeretnénk felhasználni,

további terveit megvalósulásához pedig jó egészséget, alkotó éveket kívánva köszöntjük Öt.

Tárkány Szücs Ernő

A hatvanéves Kardos László

Kardos László, a történelemtudomány (néprajz) kandidátusa, a Néprajzi Múzeum tudományos főmunkatársa 1978. november 13-án ünnepelte hatvanadik születésnapját. Közéleti elkötelezettségei mellett sohasem fedkezett meg a néprajztudományhoz fűződő, egyetemi hallgató korában kialakult kapcsolatairól, életét a magyar nép szolgálata mellett szaktudományunk művelésének szentelte. Világosan tükröződik ez munkásságában, marxista módszerrel és igénnyel fordult mindig azok felé a kérdések felé, amelyek vizsgálata nemcsak szűkebb tudományos szempontból, de népünk ismerete, a megoldásra váró társadalmi problémák oldaláról is fontosnak bizonyultak.

Azon kevesek közé tartozott, akik a kulturális jelenségek mögött észrevették a társadalomban ható erők bonyolultságát és akik írásaikat a jobbitó változtatások érdekében vetették papírra. „Az Őrség népi táplálkozása” c., 1943-ban megjelent munkája is már ebbe az irányba mutat: világosan látja a táplálkozásban a társadalmi rétegek közötti különbséget és ezt ugyanúgy vizsgálendő témának tartja, mint azokat a módokat, ahogyan az ételeket elkészítik. A már itt megmutatkozó társadalmias látásmód mutatkozik meg 1945 utáni munkásságában, amelyben a volt uradalmi cselédség életének változásaival, a magyar falu szocialista fejlődésének néprajzi kérdéseivel vagy a szektások tudati-társadalmi problematikájával foglalkozik („Egyház és vallásos élet a mai magyar faluban”. 1969). Jelentős feladatokat vállalt a magyar néprajztudomány felszabadulás utáni első nagy kollektív vállalkozásában, amely Tiszaigarnak, egy alföldi agrárproletár falunak múltját és szocialista fejlődésének jellemző vonásait kívánta feltárni. Szintézisét, amelynek megjelenését eddig különféle tényezők akadályozták, szívesen olvasnánk, nyeresége lenne társadalomnéprajzi irodalmunknak.

Jó egészséget, termékeny, munkás éveket kívánunk a hatvan éves Kardos Lászlónak.

Nagy Olga és Faragó József köszöntése

1978. március 17-én a kolozsvári Korunk-délelőttök keretében az erdélyi tudósok, írók *Nagy Olgát* és *Faragó Józsefet* köszöntötték újabban megjelent könyveik alkalmából. A két kitűnő folklórlista munkásságát Cseke Péter tekintette át. Az ünnepséggel kapcsolatban tanulságos idéznünk Faragó József szavait: „...nem az állások vagy rangok, hanem a munka az az egyetlen eredmény és emlék, amely a tudományos pálya lezáró-

dása után egy emberből ideig-óraig még megmaradhat, beleépülve és beleoldódva a történelembe, a társadalomba és a kultúrába.” Elmondja azt is Faragó József, hogy a tennivalókban nem nagyon válogathatott: „Így nyúl-
tam hozzá sorozatosan folklórunk olyan műfajaihoz és válfajaihoz, elméleti és gyakorlati kérdéseihez is, amelyekhez nem volt kinek hozzányúl-
nia; talán ezrekre menő munkanapokon cuppogtam hóban-sárban a gyűjtőu-
ton; százával tartottam városon-falun a legkülönbözőbb folklórelőadáso-
kat a legkülönbözőbb közönségnek, tollammal pedig a tudományművelés
és a tudománynépszerűsítés minden árnyalatát igyekeztem szolgálni”.
Csakis ilyen szellemmel lehetett letenni a tudomány asztalára mindazt,
amit *Nagy Olga* és *Faragó József* tanulmányokba és könyvekbe ötvözött.
(Korunk, 1978. 9. sz.)

G. B.

KISEBB HÍREK

Tálas István akadémikussal, az ELTE tárgyi néprajzi professzorával folytatott beszélgetését tette közzé az Eszéken szerkesztett Magyar Képes Újságban a lap munkatársa. Tálas István a Drávaszögben, Laskón született; az interjúban nemcsak szülőfaluja jelentőségét méltatta a magyar művelődés szempontjából, hanem szempontokat adott a Drávaszög néprajzi kutatásához is. A lapban egyébként rendszeresen jelennek meg néprajzi cikkek Lábadi Károly kitűnő szerkesztésében.

*

Gunda Béláról a Herder-díj kapcsán az Alföld 1978/6-os számában „A néprajztudós portréjához” címen emlékezett meg Lukács László. Ugyanebben a számban jelent meg Gunda Béla „Útban Kelet-Európa felé...” című visszaemlékezése.

*

Az Eszperantó Nyári Egyetem Tanácsa 1978. július 9–15. között 16. alkalommal rendezte meg Gyulán az Eszperantó Nyári Egyetemet, melyre Európa számos országából érkeztek vendégek. Az Egyetemen időszerű előadások hangzottak el, közöttük Katona Imre ismertette *A magyar népdal* címmel a legújabb kutatások eredményeit. A hallgatók kulturális programokon (várlátogatás, hangverseny, népi együttesek műsora stb.) vettek részt és meglátogatták Békés megye nevezetesebb helységeit is.

*

D. Dille belga zenetudós, aki tíz évig vezette a budapesti Bartók Archívumot, francia nyelvű kötetet jelentetett meg Amsterdamban a Bartók-családfáról, *Généalogie de la famille Bartók* címmel.

*

A Magyar Néprajzi Társaság Társadalomnéprajzi Szakosztálya 1978. május 31-én emlékülést rendezett Róheim Géza halálának 25. évfordulója alkalmából. A rendezvényen meghívott vendégként részt vett Werner Muensterberger (State University of New York), Róheim Géza tanítványa és hagyatékának örököse. Az ülésen a következő előadások hangzottak el: Dömötör Tekla: Róheim Géza a magyar ősvallás kutatója; Verebélyi Kincső: Róheim Géza helye a magyar tudománytörténetben; Werner

Münsterberger: Róheim Géza az ember és munkássága, avagy Róheim Géza küldetése.

S. M.

*

1978. május 20 és 30-a között Magyarországon járt Ariel *Valencia*, a mexikói Nemzeti Antropológiai és Történeti Intézet (INAH) főtitkára. Látogatást tett a MTA Néprajzi Kutató Csoportban, a Néprajzi Múzeumban és előadást tartott a Magyar Néprajzi Társaság Társadalomnéprajzi Szakosztályának ülésén a mexikói prekolumbián kultúrákról.

S. M.

*

Az ELTE Folklore Tanszéke hivatalos meghívására az újvidéki egyetem magyar tanszékének professzora, **dr. Bori Imre** is hazánkba látogatott 1978. október 23–26. között. Október 24-én tartott előadásának címe: A jugoszláviai magyar folklórkutatás eredményei és szerepe a jugoszláviai magyarok kultúrájában.

*

Anna-Birgitta Rooth, az uppsalai egyetem néprajzi tanszékének vezető professzora 1978. október 7–10. között az ELTE Folklore Tanszékének meghívására hazánkban tartózkodott. Előzőleg, már két ízben járt nálunk, egyszer hallgatóival együtt. A Bölcsészkar dékánhelyettese hivatalosan is fogadta őt. A néprajz szakos hallgatóknak és a meghívott vendégeknek előadást tartott 1978. október 9-én „Recent Problems of Folkloristic Researches” címmel. Főként az alaskai indiánok körében végzett mitosz-gyűjtése tanulságait foglalta össze. Megemlítjük még, hogy **dr. Szabó Máttyás** annak a tanszéknek docense, melyet Anna-Birgitta Rooth professzor vezet.

*

Katona Imre – Lábadi Károly és Olsvai Imre kéziratban elkészítette *Erdők, mezők, vadligetek... (Drávaszögi magyar népballadák)* c., kb. 450 oldalas monográfiát, melyet a Horvátországi Magyarok Szövetsége jelentet meg 1979 folyamán **Penavin Olga** és **Voigt Vilmos** lektori javaslatára a Szövetség elnöke, **Merki Ferenc** szerkesztésében. E kiadvány mintegy 50 ballada 130 változatát tartalmazza a megfelelő jegyzetekkel, dallamokkal együtt, balladaszociológiai előszó vezeti be a kötetet.

Tervbe van véve népdal, találós kérdés, szólás és más műfajok sorozatos megjelentetése is.

*

A Néprajzi Múzeumban 1978. október 31-én Nagyapáink idején – vidéki élet Dániában 1880–1925 – címmel kiállítás nyílt, amelyet Boldizsár Iván nyitott meg.

*

Az American Hungarian Educator's Association New Brunswick-ban 1978. április 27–30-án rendezett konferenciáján a kulturális szekcióban többek között előadást tartottak Robert Austerlitz (a magyar népdalok ritmusa és melódiája), Sozan Mihály (a burgenlandi magyar kultúra folyamatossága), Gál Zsuzsa (a női név öröklődése és a tulajdon), Dégh Linda (a magyar népi kultúra napjainkban).

*

Az ELTE Folklore Tanszéke kiadványa a *Folcloristica* 2–3. száma a közelmúltban jelent meg. A fordításokat tartalmazó szöveggyűjteményben többek között A. Dundes, I. Csernov, B. Benes, illetve A. J. Greimas tanulmányai szerepelnek. A kötet 10.– Ft-ért megvásárolható a Bölcsészkaron a Jegyzetellátónál.

*

Hetvenedik születésnapja alkalmával 1978. június 24-én Kaarlo Yrjö-Koskinen, Finnország magyarországi nagykövete budapesti lakásán felkereste Korompay Bertalan kandidátust és átnyújtotta a Helsinkiben német nyelven kiadott legújabb művének („Zur finnischen Methode”) példányát. A könyv részletesen méltatja Korompay Bertalan tudományos munkásságát.

Pár hónappal ezelőtt hagyta el a debreceni Alföldi Nyomdát Dankó Imre Opuscula Ethnographica című munkája, amely válogatott tanulmányait tartalmazza. Bevezetőt Ortutay Gyula akadémikus írt. A kötet megjelenését a nyomdászattal szoros kapcsolatot tartó szerző és a nyomda kollektívájának egymásra találása tette lehetővé.

*

Az Országos Múzeumi és Műemléki Hónap ebben az évben Szekszárdon kezdődött a Bérei Balogh Ádám Múzeumban rendezett új állandó kiállítás megnyitásával. A kiállítás címe: **Életmódváltozások Tolnában**. A kiállítás rendezői a célt a következőkben vázolták: „...a történetileg meghatározott emberi közösségek gazdasági és társadalmi helyzete, kulturális és politikai teljesítményei fejlődésének-változásának ok-okozati összefüggéseire” kívántak világosan rámutatni. E célkitűzésekről egyébként Szilágyi

Miklós megyei múzeumigazgató a Néprajzi Hírek 1978. 1–2. számában adott előzetes tájékoztatást.

*

A Múzeumi Hónap másik kiemelkedő eseménye volt a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum új kiállítása, amelyet *A kereskedelmi szakmák kialakulása a XIX. században* címen rendezett. A jól megszerkesztett katalógus nemcsak a kiállítás anyagához fűzött tájékoztató magyarázatot, hanem kis lexikont tartalmazott a régi kereskedelmi szavak értelméhez.

*

„A Tisza és a Körös szerepe Tiszazug népeletében” címen 1978. október 19–20-án járási honismereti tanácskozás folyt Kunszentmártonon és kiállítás nyílt.

*

Hajdú-Bihar élő népművészete címen a Potsdamban 1978. május 12–28. között megrendezett kiállítás három népi iparművész, Nyakas Miklósné szövő, Kathy László szíjgyártó, valamint ifj. Fazekas Lajos népi iparművész munkásságát mutatta be.

*

Keleti írások. (Az Orientalisztikai Tanszékek előadás sorozata az ELTE-n.) A szélesebben érdeklődők számára igen látogatott előadás-sorozatot rendeztek az ELTE Bölcsészkar illetékes tanszékei. A kérdés legjobb specialistái a következő 12 „keleti” írást ismertették ugyanannyi előadásban, 1978. február 8. – május 17. közt:

1. Ó-egyiptomi; 2. Mezopotámiai ékírások; 3. Kínai; 4. Japán; 5. Sémi írások; 6. Arab; 7. Ind (dévanágari); 8. Tibeti; 9. Ujgur-mongol; 10. Örmény; 11. Koreai és végül a magyar rovásírás. Az előadásorozaton igen népes hallgatóság vett végig részt.

F. L.

*

Katona Imre és Olsvai Imre a Horvátországi Magyarok Szövetsége meghívására 1978. augusztusában népdal-népzene gyűjtést folytatott a baranyai Drávaszögben. E munka egy nagyobb, több éves kutatást igénylő baranyai folklór monográfia részét képezte. A gyűjtések folytatódnak.

*

A Hét c. lap 1978. június 2-án megjelent számában Zakariás Attila tudósít arról, hogy a romániai Bacsu megyei falvakban Nagypatakon,

Trunkban, Frumószán, Klézsén, Felső-Rekecsinben, Nicolae Balcescuban még voltak aktív dudások az 1968–69-es években. Hangszeres zene gyűjtése közben Zakariás Attila még 1977–78-ban is találkozott három élő és működő dudással Nagypatakon, Felső-Rekecsinben és Forrófalván. Ez az adatközlés fontos helyreigazítás a Néprajzi Lexikonban megjelent Sárosi Bálint által írt dudu címszóhoz.

*

Alsócsernátonban 1978. szeptemberében ifj. **Haszmann Pál** és **József**, a Múzeum vezetői megkezdték az eddig felállított házak külső és belső tapasztását. Legújabb épületként a vargyasi XIX. századi ház került a Múzeum udvarára. Kiegészítették és felállították az 1761-es pávai székelykaput. Ezenkívül még három nagy és három kis kaput is elkészítettek. Ez évben még a „Korunk galériájá”-ban is kiállításuk lesz.

*

Veszprémben 1978. október 13-án **Laczkó Dezső**, a Múzeum alapítója szobrának megkoszorúzása után megnyílt a „75 éves a Bakonyi Múzeum” c. jubileumi kiállítás. Keresztmetszetet ad a múzeum eddigi tevékenységéről, ízelítőt az egyes gyűjteményekben (régészeti, néprajzi, történeti, iparművészeti, képzőművészeti) őrzött anyagból. A kiállítás **Vidáné Fodor Zsuzsa** irányításával készült.

*

1978. november 2-án kihirdették a Veszprém megyei Néprajzi és Helytörténeti Pályázat eredményeit. Hét néprajzi témájú dolgozat érkezett be. A következő helyezést érték el: Kiemelt I. díj: **Süle Sándor**: Gyermekek játékok Kerta 1938–1978. **Süle Sándor**: Tájszótár Kerta 1932–1978. 4.000 Ft. I. díj: **Szalóky Károly**: Adorjánháza + Egeralja földrajzi nevei. 3.000 Ft. II. díj: **Szabó Jenőné Borók Edit** Szobabelsők változása a századfordulótól napjainkig Padragkúton. 2.000 Ft. **Somfainé Pados Mária**: Munkás hétköznapiak. 2.000 Ft. **Baka József**: Népi gyógyítás Kemenesszentpéteren. 1878–1978. 2.000 Ft. **Pintér Pálné**: Nyomtatás. Cséplés. Szemnyérés. Tihany. 2.000 Ft.

*

1978. október 26-án 211 taggal (34 középiskolás) megalakult a Veszprém Megyei Múzeumok Baráti Köre. Tisztségviselők: Elnök **Harmath István** (Vezetőképző Intézet munkatársa). Titkár: **Dr. Geiszt Jakabné** (múzeumi népművelő). Pénztáros: **Kollár Józsefné**. Jegyző: **Horváth Zoltánné**. Elnökhelyettes: **Bajcsi Gyula** (Városi Tanács elnökhelyettes).

Vezetőségi tagok: **Dr. Bakács Tiborné** (VEAB szervező titkár), **Tölgyesi József**, **Völler István**, **Veress D. Csaba** (történész).

A nagyszámú érdeklődő miatt a következő szekciók alakultak meg:

Néprajzi, régészeti, helytörténeti, természettudományi és művészeti. Az egyes szakcsoportok feladatukat önállóan, éves munkaterv alapján látják el. Rendszeres összejevetelük 1979. januártól kezdődik.

S. Lackovics Emőke

Megjelent a *Dissertationes Ethnographicae* 2. kötete

Az ELTE Tárnyi Néprajzi Tanszéke 25 éves fennállása alkalmával 1976-ban rendezett tudományos ülészak előadásait tartalmazza nagyjából ez a kötet. Így lényegében nem más, mint az anyagi műveltség néprajzi vizsgálatában a jelzett időszakban elért eredményeinek a szemléje. Mint kutatástörténeti kötet időben elég pontos csatlakozással folytatja a Néptudomány Kézikönyve füzetekinek áttekintéseit. A kötet szerkesztője, s a tanszék vezetője Tálasi István „Kutatási törekvések a Tárnyi Néprajzi Tanszék negyedszázados fennállása alatt” c. bevezető tanulmányát négy metodikai jellegű áttekintés követi, amelyek tematikus bontású dolgozatok folytatnak, a halászat, a földművelés, az állattartás, a kisiparok, a szállítás és közlekedés, a táplálkozás, a viselet, a település, az építkezés és lakáskultúra témaköreit vizsgálva. A kötetet egy függelékrész zárja le.

A kötethez csere útján lehet hozzájutni az ELTE néprajzi tanszékeinek könyvtárában.

BJ.

Új kiállítás Nagykőrösön

1978. április 28-án nyílt meg a nagykőrösi Arany János Múzeum „Hej, Nagykőrös híres város” című új, komplex állandó kiállítása. A kiállítás a honfoglalástól napjainkig kíséri figyelemmel a város történetét. Régészeti, néprajzi, történeti tárgyi- és dokumentációs anyaggal mutatja be Nagykőrös mezővárosi fejlődését. A mezővárosi fejlődés előzménye és kialakulása a XIII–XV. századok időszakára esik, amikor a Kőrös környéki aprófalvas településhálózat elpusztulásával emelkedett ki Kőrös települése. A XVI–XVII. század a kibontakozás korszaka. A török uralom alatt kiváltságos helyé vált Nagykőrös (hász város lett). Török csapatok nem szállták meg. A magyar földesurai is elmenekültek a városból, a vármegeye is csak távolabbról tudta fennhatóságát éreztetni a kőrösiekkel. Kőrös ekkor erős társadalmi szervezetű és önkormányzatú mezővárossá fejlődött, amely szilárd gazdasági bázissal rendelkezett. Mind a török, mind a magyar részre hatalmas összegeket kellett fizetnie a városnak, amely szükségszerűen megkövetelte gazdasági fejlettségét is. A külterjes viszonyok között

tartott hatalmas jószágállomány, valamint a szőlő- és bortermelés kellő alapokat biztosítottak a mezővárosi fejlődés számára.

A törökök kiűzése után a magyar földesurak megjelentek Nagykörsön, és a szabad paraszti közösséget fennhatóságuk alá kívánták kényszeríteni. A mezőváros tanácsa ügyes politikával és – nem utolsósorban – anyagi tehetősége folytán képes volt megőrizni függetlenségét, nem süllyedt vissza jobbágy sorba Kőrös lakossága. A XVIII. században megnövekedett a szántóföldi gazdálkodás jelentősége is, a kertkultúra és a jószág tartás mellett. Sorra vette bérbe a város a közeli-távoli pusztákat. Az 1820-as években – az arányosító per eredménytelen kimenetele következményeként – Kőrös mezőváros megváltotta magát örökös földesuraitól. A jobbágy jogú városi lakosság jóval megelőzve az 1848-as jobbágyfelszabadítást önerejéből vívta ki szabadságát. Mindez már a mezővárosi fejlődés virágkorát fémjelzi. A város vezető emberei közül többen a haladás ékes szószólói voltak a reformkorban, az országgyűléseken hirdették 48-at megelőzően az önálló nemzeti védsereg felállításának szükségességét, valamint szorgalmazták a nemtelenek birtokképtelenségének a megszüntetését, amely egyik legfőbb akadálya volt a szabad gazdasági fejlődés kibontakozásának.

A körsői magistratus örömmel üdvözölte az 1848 márciusi forradalmat, és híven ki is állt mellette. A körsői kaszárnyában toborozták a 13. Hunyadi és a 16. Károlyi honvéd huszárezredeket. A szabadságharc bukása után a város fejlett mezővárosi szervezete következményeként önállóságát továbbra is megőrizhette, a haladás zászlóvivője lehetett. Önerőből 12 fős főgimnáziumi tanári kart bírt eltartani a város. 1850-től kezdve Magyarország tudományos és művészi életének színe-virága a nagykörsői főgimnáziumban tanított: Jánosi Ferenc, Szász Károly, Mentovich Ferenc, Salamon Ferenc, Szabó Károly, Szilágyi Sándor, stb. 1851-ben hívta Kőrösre tanítani az egyháztanács Szalontáról Arany Jánost is, aki kilenc esztendőn át tevékenykedett a városban. Kitűnő pedagógus munkát végzett, és a körsői évek jelentették irodalmi munkásságának kiemelkedő fejezetét is.

A XIX. század közepének mezővárosi virágzása nemcsak gazdasági-társadalmi tekintetben mutatkozott meg, hanem szellemi virágkört is létrehozott Nagykörsön. A kiegyezést követően a 48-as ellenzékiesség fellegvára volt Nagykörs. A feudális társadalmi-gazdasági viszonyok átalakulása a XIX. század második felében ment végbe. Az 1870-es években osztották fel a hatalmas közöslegelőt. Feltörték a gyepet, megjelentek ott is a tanyaik. Ebben az időszakban bontakozott ki a város szántóföldi kertkultúrája. A XIX. század második fele már a mezővárosi fejlődés stagnáló korszaka. A hanyatlás jelei a XX. sz. elején jelentkeztek, s gyorsította folyamatát az első világháború. A két világháború között a város erőfeszítéseket tett korábbi nagyságának feltámasztására – sikereket is értek el a zöldség és gyümölcsstermelés terén, szellemi felvillanás is mutatkozott (ekkor alapították többek között az Arany János Társaságot és a múzeumot) –, azon-

ban a kapitalizmus ellentmondásai mindjobban elmélyültek. Sem a társadalmi, sem a gazdasági problémák nem oldódtak fel. E téren a felszabadulás hozott gyökeres változást. Megindulhatott a város fejlődésének egy újabb, intenzívebb szakasza.

A kiállítás tárgyi és dokumentációs anyaga híven illusztrálja ezt a mezővárosi fejlődést. A korai időszak egyik ékessége a ludasi dűlőben kiásott XIII. századi processziós kereszt. A XII–XV. századi vas eszközanyag (eke, sarlós, juhnyíró olló, stb.) fejlett mezőgazdasági kultúráról tesz tanúbizonyságot. Érdekességszámba menők a XVI–XVII. századi török írású rendeletek, bizonylatok. A pusztai állattartás emlékei, a földművelés tárgyi anyaga, a szőlészet és borászat eszközei nem csupán néprajzi érdekességek, történelmi dokumentumok is. Akárcsak a céhes kézműipar emlékei. Gazdag tárgyi anyag illusztrálja az 1848/49-es szabadságharcot, Arany János tanári és költői működését, s a XIX. század vége, XX. század első fele társadalmi viszonyait, gazdasági erőfeszítéseit.

Novák László

IN MEMORIAM

In memoriam Gyula Ortutay

(Elmondta Tálasi István akadémikus, a Társaság alelnöke az 1978. július 7-én tartott közgyűlés alkalmával.)

Ortutay Gyula emlékének megtisztelésével nyitjuk meg 1978. évi közgyűlésünket. Döbbenetet kiváltó elhunytja számos megnyilvánulást váltott ki már az első napokban értékelőitől, tisztelőitől, barátaitól és munkatársaitól, a gyász mélységét kifejezte nemcsak az államvezetés, a legfelsőbb tudományos fórumok megrendüléssel átélt temetési búcsúztatása, tanítványainak borongós és könnyes tekintete, hanem a sírnál kegyeletüket lerovó, az ország számos tájáról felutazott parasztok, munkások és értelmiségiek rég nem látott nagyszámú részvétele is. Az elhangzott beszédek emlékét több oldalról megvilágító, sajtóban megjelentetett, a közléség hatása alatt olyan közvetlen hangú írások mind hangsúlyozták azt a sokoldalúságot, amely őt jellemezte. Nagyon tömören és megkapóan fejezte ezt ki a Magyar Tudományos Akadémia és az Eötvös Loránd Tudományegyetem közös gyászjelentésének értékelése: „Személyében a magyar és egyetemes néprajztudomány, a magyar tudományos közélet és az oktatásügy kiemelkedő egyéniségét veszítettük el. Országos feladatok vállalóját, az egyéni gondok értőjét és segítőtjét, a közvetlenségével ható embert gyászoljuk benne, akinek elhivatottsága, alkotásvágya, a népi kultúrkinccs tudatformáló, a tudományos és politikai tevékenység elválaszthatatlan egységébe vett hite elkötelező tudóstársai és tanítványai számára.” Az eddigi értékelések mellett Társaságunk 1979 év során ülészekkal akarja méltatni személyében a szaktudóst, a folkloristát, mi most egyéniségének néhány olyan vonását akarjuk kiemelni, amelyek a néprajz egész területére közös fontosságúak, s amelyek ezen túl is országos jelentőségű tettek, gondolatok és tervek kérdését érintik.

Szinte már a felolvasott méltatásból következik néhai kedves professzorának és atyai barátjának, Marót Károlynak egy görög idézete személyére célozva, ő az „ἀνὴρ ἐν κοινῷ σταλεις”, a közösségben, a közösségért tevékenykedő embertípus klasszikus megtestesítője, amint láttuk: országos feladatok vállalója (sokszor egyéni életének hátrányaival is), a magyar tudományos közélet és oktatásügy kiemelkedő egyénisége, a tervező, az alapító, az ország közoktatása átrendezésének egyik küzdője, aki a Parlamentben még 1977 december közepén, két súlyos kezelés között is, betöltötte a Kulturális Bizottság elnökének irányító kötelezettségét, s amíg a gyengülés végleg le nem teperte, otthonából, ágyán fekvve, a kórházban néhány percre telefonon és írásban utánezett intézkedéseinek feltámadó energiával. Talán hatalmas vitalitásával nem is fogta fel sokáig az exitus lehetőségét. 1978. január 31-én kelt hozzám juttatott sorait ezzel

kezdi: „Kedves István! Több heti betegség után lábadozva hadd írjak levelet Neked.” Talán úgy volt ez az állapot, mint ahogy a görög Mimnermosz írja egyik elégia-töredékében: „εἰλύστες οὔτε κακὸν οὔτ' ἀγαθόν· Κῆρες δὲ παρεστῆκασιν ἀέλαιναί”, azaz, nem tudva sem rosszról sem jóról, azonban a sötét Kérek (a végzet árnyai) már mellette álltak. S aztán testileg eltávozott közülünk két nappal 68. születésnapja előtt.

Vessük fel néhány mozaik felmutatásával, mit jelentett egy szakunk-beli tudós, közéleti férfi, – aki ifjú korától a néprajz (folklor) kutatója s egyszersmind tevékeny politikus, – szakunk előrevitele szempontjából. Itt korántse gondoljunk anyagi tényezőkre, személyi juttatásokra, hanem a kultúrpolitika egyideig egészének, majd számos intézmény vezetőjének aktív közreműködésére és céltudatos munkájára, szakunkon belül is, amelynek a Néprajzi Múzeum megalakítása óta sokáig csak egyetlen egybefogó intézménye volt, s amelynek csak 1929-től kezdve néhány évig Szegeden, majd 1934-től Budapesten volt tanszéke, tehát a szakkutatók is addig jóformán autodidaktákból lehettek. Volt a két világháború után időszak, amikor a Néprajzi Múzeum lelkes de csekély gárdája önkéntes gyakornokokkal volt képes nehezen ellátni feladatát, a költségvetésből évenként 5000 pengő jutott anyagi célokra, épületfenntartásra, fűtésre és világításra, a teremőrök díjazására, s ami maradék: az anyaggyűjtésre és állománygyarapításra, miközben a népi-nemzeti politikát propagálták. S mindez a felszabadulás után eddigi napjainkig így módosult: Van 4 egyetemi tanszékünk, ezeken eddig több mint 200 szakember nevelkedett, a múzeumok államosítása együtt járt felfejlődésükkel, a vidéki múzeumok is európai szintű gyűjteményekké váltak, központi és vidéki orgánumaink száma, a szakpublikációk mennyisége az előző évtizedekéhez képest óriásit emelkedett; volt és van tervszerű központosított munka, van társadalmi önkéntes gyűjtőhálózat, ezáltal és a hivatásos kutatók archivális anyagával együtt a kéziratok vastartalék eléri a körülbelül 90 év alatt termelt sajtóban megjelent művek számát. Van akadémiai kutatócsoportunk különleges feladatok koordinálására, van országos szabadtéri múzeumunk, vannak értékes falumúzeumok és múzeumfaluk, tájházak, védett gyűjtemények, s a népi kultúra megismerése formálja a köztudatot, szakunk az elsüllyedő népelet európai értékeit a közművelődés intézményeinek közreműködésével közkinccsé teszi. Nagyközönségünknel is kapósak már a néprajzi kiadványok. Mindezekben benne van Ortutay Gyula munkássága, a Röpülj páva-mozgalmat is ide számítva, melynek zsűrijében azért vett részt, hogy dokumentálja személyével is a magyar nép, az együttélő és szomszéd népek kulturális értékeit és egyúttal egymásrautaltságát.

Már korán volt alkalmam személyesen meggyőződni kiállításáról olyan időszakban, amely számára éppen nem volt kedvező, s amikor a Bakos-féle könyv visszavonásakor szakunkat jelentős személyiségek nacionalizmussal, narodnyikizmussal vádolták; viszontválaszában rámutatott a téves szemléletre, erőteljes határozottsággal kikérte szakunk nevében a rágalmozást, s

az 1949-es fordulat événél nyilvánított expozéjával igazolta a szak pozitív célkitűzéseit, 1950-ben pedig a novemberi siófoki értekezlet összehívásával létrejött egy távlatilag jelentős együttműködés alapstatútuma, a fejlődés irányainak kijelölése s utána a többi vívmány megvalósítása, amiben benne volt politikai és kultúrpolitikai akarása és a megvalósításra törekvő teljes erőbevetése, amely utolsó pillanatáig jellemezte.

Sajátos egy pillantást vetni s egy bizonyos párhuzamot vonni a Szegedi Fiatalok tevékenysége, valamint az Eötvös Kollégisták között, mellőzve most egyéb diáktestületeket. A Szegedi Fiatalok az erdélyi hátterű Bethlen Gábor körből számos pozitív elemet átvéve bizonyos önálló profilt alakítottak ki maguknak, az 1932. évi Szegedi Kis Kalendárium szerint „igyekeznek olyan új nemzedéket nevelni, mely független szemmel látja meg a mai társadalom szépségeit, értékeit, de – súlyos fekélyeit is. E meglátás elvezet a felelősségtudó és becsületes elemek olyan szolidaritására, mely – hisszük – hogy a mindannyiunkra váró hatalmas erőpróbát elbírja.” E közösség erjesztője lett nem csupán egy vidéki városnak, hanem vezető tagjai útján országos értékeket is termelt ki, akiket nyilvántart a magyar történelem, az irodalom és tudománytörténet. Közéjük tartozott **Ortutay Gyula**. – Az Eötvös Kollégium jóval régibb tömörülés, a szegediek alakulása korában már vannak nagy egyéniségei: **Kodály Zoltán**, **Horváth János**, **Gombocz Zoltán**, **Szekfü Gyula**, a **Zemplén-fivérek**, az **Eckhardt-testvérek**, sőt vannak 19-es „megbélyegzettjei” is: **Balázs Béla**, **Czebe Gyula**, **Laczkó Géza** stb. A kollégium nem volt szorosabban vett politikai egység, de az „épaté le bourgeois” gyakorlatáig még a Mária-kongreganista is eljutott. 1928–32 között a nép felé fordulás ott is napirenden volt a vitákban. A szegediekről tudtak, számontartották őket, de kapcsolattartás nem volt és az érintkezés személyi úton jóval később történt meg egyesekkel, mikor az ország már a háború felé sodródott. Az Eötvös Kollégiumot ebben az időben inkább a **Sarlós mozgalom** érintette, melynek egyik vezetője: **Balogh Edgár** – egy ideig szintén Eötvös-kollégista, 1929-ben ismertette a mozgalom célját a budapesti diákcsoportok előtt; ezen az Eötvös-kollégisták is részt vettek, köztük magam is; az összekötő a „lobogó lelkű” **Vass László** volt, a **Móricz Zsigmond** által megírt rozsnyói Vass „fiakéros” egyik fia, aki előfizettetett velünk folyóiratokra, propagálta a népi kultúra megismerését; szorgalmasan jártunk a Néprijzi Múzeumba. Miután Vass Lászlót a kollégiumból rendőrileg eltanácsolták, a mozgalom iránt csak az érdeklődés maradt fenn és élt az 1932-es Rajk-sejt néhány kollégista tagjában szimpátia formájában. A későbbi idők, az 1928–32 közötti évek kortársait szétszórták az országba és a nagyvilágba, a kollégisták később a **Táj- és Népkutató Mozgalom**-hoz csatlakoztak; a szegediek közül többen Pesten helyezkedtek el, **Ortutay Gyula** radikális politikai örökségét fenntartva itt folytatja későbbi iskola-teremtő folklór kutatásait, nagynevű tudósok közreműködésével egy rendkívül jelentős mozgalmat indít el: a **Magyar Népzenei Gramofonfelvételeket** (Pátria lemezek), biztosítva a Rá-

dió közreműködését, s önzetlen segítői között ott vannak népzene kutató nagyságaink: Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László.

Idővel a tevékeny Ortutay Gyulát meghívják az Eötvös Kollégium megbízott tanáranak, voltaképpen személyesen ekkor kerültünk össze, mert én katonai szolgálatom és állástalanságom után 1935 tavaszától lettem hódmezővásárhelyi tanár, bejártam hetenként a Népünk és Nyelvünk szerkesztőségébe Szegedre, de akkor ő már Pesten volt, s csak néhány barátjával, pl. Baróti Dezsővel ismerkedtem össze. 1940-től mint a budapesti Táj- és Népkutató Csoport beosztottja olykor találkoztunk a Néprajzi Társaságban. Sajátos véletlen, amikor 1944 márciusában, a német megszállás utáni napon, 20-án, szintén néhány nappal születésnapja előtt, hétfőn reggel 9 órára mentem a Festetich palotában lévő intézetünkbe – mögötte volt a rádió épülete, – látom, hogy Ortutay Gyula feldúltan jön ki abból aktatáskájával a kezében. Mi történt? – kérdeztem. – Kirúgtak, – volt a válasz. Én visszafordultam, belekaroltam és elkísértem a Nemzeti Múzeum előtti villamosmegállóhoz, hogy az első percekben ne legyen egyedül. Azt mondta út közben: – Meglátod, nem adok fél évnél többet, más világ lesz itt. A megállónál elköszöntünk, de októberben megvolt a debreceni csata, csakhamar bekövetkezett a Tiszántúl teljes visszafoglalása, majd megalakult a debreceni kormány. A hadifogságban Bóka László közölte velem még Focsaniban, hogy tudomása szerint Ortutay Gyula a rádió elnöke lett, rajta keresztül küldtem értesítést hollétemről a családom számára. Meg is kapták.

Még Erdei Ferencsel, mint egykori szegedi fiatallal volt időnként értékes kapcsolatom. 1939-ben résztvett a kiskunhalasi Györffy István által vezetett táj- és népkutató tábor munkájában – amelyen gyűjtőmunkát végzett számos Eötvös-kollégista is, – majd később, földművelésügyi miniszter korában támogatta erkölcsileg és anyagilag kardoskúti nagy néprajzi filmünket, s halála előtt két hónappal érdeklődéssel olvasta el Bárh János disszertációját, aki megoldotta az általa is nyitvahagyott kérdést: hogyan alakultak ki a kalocsai szállások.

Nem részletezem ezeket az időket tovább. 1946-ban hazatérve átvettem a Néprajzi Társaság ügyvezető alelnökségét, attól kezdve mint társaságunk elnökével, szorosabb lett érintkezésünk, 1949-ben a megszűnt Néptudományi Intézetből mint miniszter az egyetemi néprajzi tanszékre helyezett át, ahol átvettem az anyagi kultúra oktatását. 1951-ben, amikor megalapították a Tárgyi Néprajzi Tanszéket, a Folklore és Tárgyi Tanszék egysége intézeti formában fennállt olyanformán, hogy ancienne-itás alapján ő az igazgató, én a helyettese, s ebbe beleszámított az is, hogy három és fél hónappal én voltam a fiatalabb. Az együttműködés korrekt és baráti volt, egymás szuverénítésének elismerésével.

Magatartásáról el lehet mondani: nagyon sok emberi jószág volt benne, meg tudott hatodszor is bocsájtani olyanoknak, akik ötször hátbatámadták, s ha rájött egy véletlen hibára, amelyet sokszor tudták kívül mások

váltottak ki nevére való hivatkozással, rögtön igyekezett azt helyrehozni, mint nem szándékos tévedést...

Tudott örülni minden eredménynek, ami egész szakunkra elismerést jelentett és utolsó hónapjaiban is büszkén nyilatkozott az úgynevezett „Budapesti iskoláról”, amely a tanszékek állandó személyi és anyagi gondokkal küzdése mellett is lényegében tervszerű következetességgel építette a nagy szintézisek lehetőségeit. Szigorúan vigyázott műzeális nemzeti értékeinkre, s volt bátorsága nehéz körülmények között is azok megőrzésére és egybentartására. Ha áttekintjük elfoglaltságainak hihetetlen méretét, ahhoz képest, saját szakterületünk felvirágzásáért gyakorlatilag a legtöbbet ő nyújtotta. A tudománytörténeti mérlegelést most ne előzzük meg részletekben, egészében nem vitatható az a jellemzés, amellyel emlékezésemet kezdtem.

Kétségtelen, hogy szakunk valamennyi intézményéhez fűzte őt bizonyos kapcsolat, amely részint személyi, részint hivatalos vagy egyezményes volt, s minden intézményt áthatott a veszteség tudata. Azonban az egyetemeken, múzeumokban, a Néprajzi Társaságban a maguk szintjén zavartalan volt a korábbi munka folyamata, egyes bizottságok a helyükön álltak nyilván azért, mert a gyász lesújthatja ugyan az egyes embereket, de minden intézménynek megvan a maga programja és olyan státusbeli helyzete, hogy egy tragikus eset közbejötté után is automatikusan továbbviszik a feladatok vezetését, hiszen valamennyi intézménynek megvan legalább is a középtávú terve. Kívánjuk, hogy az általa létrehozott, számára oly kedves Kutató Csoportnál mutatkozó átmeneti pánikhangulat szűnjön meg, mert szaktársaink iránt külön kifejezett részvétünk mellett meg kell jegyeznünk: Ortutay Gyula semmit sem utasított el annyira, mint a stagnálást, az időrabló megtorpanást.

Annak reményében, hogy tudományszeretete, aktivitása, ügyünkért küzdő bátorsága és a néphez való hűsége szakunkon továbbélő hatóerő marad, nem is búcsúzunk Tőle, köztünk élőknek tartjuk, és értelem szerint tovább dolgozunk. Elnökünk iránti kegyeletünket így tudjuk állandóan megőrizni.

Ortutay Gyula méltatása az Akadémia közgyűlésén

A Magyar Tudományos Akadémia ezévi közgyűlésén, 1978. május 9-én Pach Zsigmond Pál akadémikus, az Akadémia alelnöke az elhunyt Ortutay Gyula érdemeit a következő beszédben méltatta:

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége 1978. február 28-i ülésén hozott határozatával az 1978. évi Akadémiai Aranyérmes egyhangúlag Ortutay Gyula akadémikusnak, az Akadémia Néprajzi Kutató Csoportja igazgatójának adományozta, a magyar és az egyetemes néprajz kutatása terén elért eredményeiért s az Akadémia vezető testületeiben hosszú időn át kifejtett tudománypolitikai és tudományszervező tevékenységéért.

Ortutay Gyula akadémikus tudományos munkássága során részint elméleti téren, részint több évtizeden át folytatott folklóre-gyűjtésével alkotott maradandót. Műveiben a népköltészet általános törvényszerűségeit vizsgálja alkotáslélektani és szociológiai szempontból, valamint azokat az összefüggéseket kutatja, amelyek a népi kultúrákat a nemzeti határokon át összekötik. A magyar nép életét, kultúráját bemutató több könyve és számos tanulmánya, cikke nemcsak magyar, hanem idegen nyelveken is megjelent.

A Magyar Tudományos Akadémia Ortutay Gyula vezette Néprajzi Kutató Csoportja ma már sajátos és Európa-szerte ismert iskolát képvisel az etnográfiaiban. A honi néprajztudomány eredményeit jól tükrözi az általa szerkesztett *Acta Ethnographica* c. folyóirat. A Magyar Néprajzi Társaság és a Tudományos Ismeretterjesztő Társaság elnökeként nagy figyelmet szentelt a tudományos ismeretterjesztésnek. 1967-től 1973-ig a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának osztálytitkára, illetve osztályelnöke volt. Ebben a minőségében eredményesen segítette az Akadémia elnökségének munkáját. Több külföldi akadémia választotta tagjává, és számos nemzetközi tudományos szervezet hívta meg vezetésébe.

Ortutay Gyula az 1930-as évek óta vett részt haladó politikai mozgalmakban. A felszabadulás után a magyar iskolarendszer demokratizálására kidolgozott tervezetet adott át a politikai vezetésnek. Tudományos életünk fejlődése szempontjából is nagy jelentőségű az a munka, amelyet 1947-től 1950 elejéig mint vallás- és közoktatásügyi miniszter végzett. Nevéhez kapcsolódik iskolarendszerünk demokratikus átalakítása, az iskolák államosítása, a magyar iskolaügy számos reformja. Közismert az a széles körű politikai tevékenység, amelyet a későbbiek során is kifejtett.

Ortutay Gyula akadémikus közéleti és tudományos munkájával hozzájárult szocialista társadalmat építő népünk felemelkedéséhez, a népek barátságához, egymás értékeinek jobb megismeréséhez.

Láng János
(1907–1978)

1978. június 23-án halt meg Láng János, a 20. századi magyar etnológia egyik kiemelkedő és különleges érdeklődésre számot tartó egyénisége. Megszokhattuk, hogy tudományunk jó néhány nagy személyisége más diszciplínák felől közelítve nyitott új ösvényeket szakterületünkön, de az ilyesfajta váltások rendszerint az életpálya elején következtek be. Ritkaság, hogy valaki életének hosszabb és elfoglaltságban, felelősségben oly gazdag szakasza után a törzsi társadalmak felé forduljon, olyan kultúrák tanulmányozásában lelje örömét, amelyek saját társadalmunk távoli ellentétjét alkotják.

Láng János közgazdászként indult, 1932-ben szerezte meg doktori diplomáját a Közgazdasági Egyetemen, majd ugyanott dolgozott tanár-

segédként. A II. Világháborúban fogságba esett, a fogolytáborból került antifasiszta iskolára, majd 1945 novemberében tért haza, ahol fontos feladatok várták. Volt osztályvezető az Újjáépítési Minisztériumban, miniszteri osztályfőnök a Gazdasági Főtanácsnál, később a Magyar Szénbányák alelnöke, az Országos Árhivatal elnöke, azaz gazdaságszervezői funkciók egész sorát töltötte be a magyar gazdaság helyreállításának és szocialista átformálásának időszakában. Munkásságát számos állami kitüntetéssel ismerték el, birtokosa volt a „Fegyverrel a Hazáért” és a „Felszabadulási Jubileumi Emlékérem”-nek is.

Mindezt kevesen tudták róla, akik néprajzkutatóként ismerték meg. A sokat tapasztalt és az elmélyült tudást becsülő emberek szerénységével mozgott a szakkutatók között, tanácsot kérve 1955 óta egyre terebélyesedő etnológiai munkájához, megköszönve és becsülve a valódi ismereteken nyugvó kritikát. A véleményeknél ugyanis mindig többre tartotta az anyagismeretet. Néprajzi monográfiáiban mindig a rendelkezésre álló ada-

tokból indult ki, és a marxista társadalomfelfogás talaján belőlük kísérelte meg kiolvasni a valóságos társadalmi folyamatokat és az emberi tudat viselkedését, termékeit. Következtetései olykor meglepőek, vitára is hívhatnak, de minden esetben az adatok alapos tanulmányozásán nyugosznak.

Etnológiai munkásságát a néprajztudomány kandidátusa, majd doktori címmel honorálták.

Nem sokkal élhette túl utolsó, nyugodtan mondhatjuk fő művének megjelenését (*Az őstársadalmak*. Bp., 1978), amelyben nem kevesebbre vállalkozott, mint a címmel is hivatkozott morgani mű (*Az ősi társadalom*) által sugallt programnak, az őstársadalmak fejlődésrajzának megírására. Ennek a nagy igényű munkának a feldolgozása nem csekély szellemi erőfeszítést kíván az etnológia hazai művelőitől. Fájdalom, hogy ebben a munkában Láng János már nem működhet közre.

Sárkány Mihály

Mády Zoltán
(1898–1977)

Mády Zoltán halálával olyan kiemelkedő nevelőt veszítettünk el, aki évtizedeken át velünk járta a néprajz mezsgyéit. Tanított, irányított, belénk oltotta a dolgozó nép szeretetét, a társadalmi élet mozgásának figyelését. Budapesten született (1898. szeptember 9.) és itt is halt meg (1977. május 13.). Atyja szövőmunkás volt. Magyar–latin–német–orosz szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett a budapesti egyetemen. 1921-ben tett doktori szigorlatot magyar irodalomtörténetből, finnugor összehasonlító és kelta nyelvészetből. Doktori értekezésének címe: Bérczi Károly.

Tanári éveinek jórészt a Márvány utcai Kossuth Lajos felsőkereskedelmi iskolában, majd a II. Rákóczi Ferenc gimnáziumban töltötte el. Felejthetetlen magyar irodalmi órákat tartott, de rászoruló tanítványainak az algebrai műveleteket is megmagyarázta. A huszas évek végén az általa vezetett Virág Benedek önképzőkörben a modern magyar irodalom szám-talan kérdése felett vitatkozhattak tanítványai, – közöttük én is. Vendégünk volt az önképzőkörben Illyés Gyula, Bányai Kornél, Féja Géza, Gellért Oszkár és még sokan mások. Az Erő c. diáklap mellett a losonci Mi Lapunkra is felhívta figyelmünket. Szívesen adta kezünkbe a Nyugatot, a Napkeletet, az Ethnographiát, a Századunkat és a Protestáns Szemlét. Az Erdélyi Szépművés Céh kiadványai az ő révén lettek mindennapi olvasmányaink. Voltak olyan órái, amikor csak Áprily Lajos, Babits Mihály verseit, Tamási Áron Szűzmáriás királyfiát olvastuk. Módot talált arra is, hogy Tagányi Károlyról szóljon. Mády Zoltán a harmincas években hosszú ideig igazgatója volt a Diákok Háza néven ismert internátusnak, ennek a „proli” Eötvös Kollégiumnak, ahol néki köszönhető, hogy megalakult az a falukutató munkacsoport, amelyik *Elsüllyedt falu a Dunántúlon* címen a baranyai Kemse szociográfiáját írta meg. A könyv megjelentetését is ő

segítette elő. Mády Zoltán (akkor még Hilscher) írta a falu társadalom-szerkezetét bemutató fejezetet s az elméleti bevezetést. Ne felejtkezzünk el arról sem, hogy a könyv előszóírója Teleki Pál volt, aki egyáltalán nem kifogásolta a munka végső megállapításait. Mády Zoltán vezetésével a Budapest környéki peremfalvakban népművelő előadásokat tartottunk. A nemzetiségek kutatásának még híre-hamva sem volt Magyarországon, amikor elvezetett bennünket a Naszály alatti Ósagárdra, ahol a falu népének magyar és szlovák nyelven igyekeztünk az ismereteit gyarapítani. Mády Zoltán támogatásának köszönhető az a *sárpilisi kutatótábor* is, amelyben a kemsei munkát folytattuk, de már abból csak néhány újságcikk és a falusiak rólunk költött dala kerekedett ki. Mády Zoltán a harmincas évek végén a Táj- és Népkutató Intézet munkatársa lett s főleg a szociológiai munkát irányította, kutatótáborokat vezetett Rápcakapin, Magyar-nemegyén, Sárpilisen, Szentgálon, az Őrségben. Széles körű tájékozottsága tette lehetővé, hogy fiatal munkatársait éppenúgy tudta irányítani a szociográfia, mint a néprajz vagy a néprajzkutatás terén. Szándékában volt megírni a magyar néprajz politikai és gazdaságtársadalmi vonatkozású tájszavainak monográfiáját és a szentetornyai parasztszínház történetét, amelynek még élő szereplőivel beszélhetett. Szentetornya, Justh Zsigmond és köre révén jutott el a szabolcsi remeteségben élő Czöbel Minka költészetéig, amiről szívesen beszélt középiskolai tanítványainak is.

1942-ben az ő irányításával készült el *Tanulmányok egy sárközi falu társadalmáról* c. jeles munka. 1936–1944. között mint megbízott előadó társadalomrajzot adott elő a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Előadásaiban és irányító munkájában visszatükröződött az angol szociológiai és néprajzi iskolák kitűnő ismerete. Több tanulmánya jelent meg a népfőiskolákról, amelyek szervezésében szintén résztvett. Helyszíni tapasztalatok nyomán is jól ismerte a skandináv népfőiskolai mozgalmakat. Az 1950-es években a középiskolák részére módszertani kiadványokat szerkeszt.

Akik közelállottak hozzá, azok is kevesen tudták, hogy kitűnő ismerője a kelta nyelveknek s Schmidt József kiemelkedően ígéretes tanítványa volt. Ezt fedezte fel az 1950-es évek végén az ELTE indoeurópai tanszéke, ahol mint megbízott előadó kelta nyelvet és irodalmat, óír nyelvet adott elő. Ebben az időben a kelta filológia területéről mindinkább publikálni is kezdett. Az Antik tanulmányokban megírta Schmidt József életét és tudományos tevékenységének jellemzését, a Mitológiai ábécében kidolgozta a keltákat ismertető részt. 1970-ben Pannonia településnevei című értekezésével kandidatusi fokozatot nyert.

A meleg szívű, rendkívül tájékozott, humanista Mády Zoltánnak – noha keveset publikált – igen sokat köszönhet a magyar néprajzi kutatás. A falukutató mozgalomban elévülhetetlen érdemei vannak. E sorok íróját és Voigt Vilmost örömmel, hálával és tisztelettel tölti el az a tudat, hogy a középiskolában tanítványai lehettünk.

Gunda Béla

Prof. Karol Koranyira emlékezve
(A magyar tudomány lengyel barátja)

1964 év június elején Varsóban még egy kellemes délutánt töltöttünk el együtt. Vidám volt és bőségesen részletezte az elkövetkező évekre összeállított tervét abban a hatalmas dolgozószobában, amelyben négy oldalról ezrével sorakoztak a könyvek. Magyarországi emlékeit idézte: az első világháborúban katonai éveit itt töltötte és megtanult magyarul, értette jól a magyar nyelvet, noha beszélni kevésbé tudott. Elővette az elsárgult K.u.K. térképet és sorra mutogatta azokat a városokat, amelyekben megfordult akkoriban: Szabadkán, Szegeden, Vásárhelyen, Karcagon, Debrecenben, Nyíregyházán, Kolozsváron... Mindegyik városról maradt meg valami az emlékezetében. Szeretettel beszélt a magyar tudósokról és annak bizonyosságára, hogy mennyire ismeri munkáikat, a könyvtár különböző polcairól emelte le könyveiket.

Az év végén írták meg ismerőseink, hogy Koranyi professzor 1964. szeptember 23-án hirtelen elköltözött az élők sorából. Benne a néprajz és a jogtörténet becses művelőjét és a magyar eredmények tolmácsolóját veszítettük el.

Munkássága kétségtelenül főleg a jogtörténet tudományos területére esett. A magyar jogtörténet legfontosabb – főleg lengyel vonatkozásokat is érintő – eredményeit több mint négy évtizedes működése alatt szinte folyamatosan ismertette lengyel folyóiratokban. Nemcsak a lengyel és az egyetemes jogtörténet részletkérdéseiben alkotott kiválóakat, hanem nagy, több évszázad jogtörténetét összefoglaló műveket hozott létre.

Koranyi a huszas-harmincas években a néprajz iránt is érdeklődött és a LUD-ban számtalan cikke, tanulmánya, ismertetése jelent meg. Ezek egy részében ismét magyar eredményeket közvetített a lengyel szakemberek részére; így többek között foglalkozott az Ethnographia, a Népelet egyes évfolyamaival (LUD 1925. 168–169, 1927. 131–132, stb.). A megjelent magyar tanulmányok közül néha egyeseket kiragadott és véleményével el látva részletesen is ismertetett, mint pl. Solymossy Sándor „A Jávorfameze és a Midas-mondá”-ját (LUD 1926. 178–179).

Sokkal figyelemreméltóbb azonban az a munkásság, amelyet Koranyi a jogi néprajz területén folytatott, részben lengyel problémák önálló feldolgozásával, részben a külföldi eredmények intenzív tolmácsolásával. Ő hívta fel a figyelmet Lengyelországban Künssberg, Amira, von Schwerin, Jobbé-Duval, Carusi, stb. munkásságára. De a jogi néprajz iránti érdeklődését a LUD különböző számaiban megjelent cikkei (1927. 7–18, 96–97, 113–114, 1928. 1–25, 1929. 57–74, 1930. 113–122, 1933. 44–47, stb.) jelzik.

Koranyi fő jellemvonása – ami egyébként szigorú értelemben vett jogtörténeti munkáira is rányomta a bélyegét – etnológiai szemlélete volt. Kitűnő példa erre a középkori öröklési jog alapjairól 1930-ban kiadott könyve, amelyben az öröklési jog fejlődését azon az ellentétlen ke-

resztül vázolta, amely az ingóság és az ingatlan között a jogi értékelés és a különböző népek szokásai szempontjából jelentkezik. Bőséges adathalmazal mutatta be, hogy a középkori emberek szemléletében az ingóság természeténél fogva mennyire össze volt kötve a tulajdonos személyével és követte is őt a sírba. A fejlődés következő állomását ugyancsak a néprajzi adatokkal is alátámasztva világította meg, amikor az elhalt társainak az igénye kifejlődött az ingóság egy részére, míg a másik rész sem a sírba került már, hanem arra az egyház tartott igényt. Az a körülmény, hogy korábban az ingóság a halott kizárólagos tulajdona volt, oda vezetett, hogy a halott házát elpusztították, elégették, vagy legalábbis később a ház egy részét, vagy néhány berendezési tárgyát mellé tették a sírba, ahogy ez kezdetleges népeknél szokásban volt.

Másik példánkat az eljárási jog köréből vesszük. Koranyi nagy buzgalommal tanulmányozta *Wisnerinek* a XVII. századból származó híres „Tractatus brevis de extramagis, lamiis, veneficiis” című munkáját, mert az volt a véleménye, hogy a középkori eljárási jog szabályait nem lehet megérteni a boszorkányok, mágusok és méregkeverők eljárása, gyakorlata nélkül és igyekezett kimutatni ezek befolyását a jogi életre. De tanulmányai alapján tovább is lehetne sorakoztatni azokat a problémákat, amelyeket néprajzi módszerrel közelített meg, vagy bizonyító anyagát a néprajz szakterületéről vette.

Prof. Koranyiban a jogi néprajz európai szintű művelőjére, a magyar történettudomány és néprajz értékeinek lengyel közvetítőjére emlékezünk.

Tárkány Szücs Ernő

KALENDÁRIUM

1979

- Östörténeti Tudományos Ülésszak. Szeged, 1979. március 7–9.
- „Ortutay Gyula” Tudományos Ülésszak. Magyar Néprajzi Társaság rendezésében. Budapest, 1979. március 14.
- V. Bolgár Nemzeti Szimpózium „Folklór és történelem” címmel. Jambol, 1979. április 18–23.
- Fifth Conference on Baltic Studies in Scandinavia. Stockholm, 1979. június 14–17.
- Szemiotikai Konferencia. Budapest, 1979. június 28–július 1.
2. Kongressz der Internationalen Vereinigung für Semiotik. Bécs, 1979. július 2–6.
- 24th Conference of the International Folk Music Council. Oslo, 1979. július 29–augusztus 4.
- Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárás Gyűjtők IX. Országos Találkozója. (Előreláthatóan Eger.) 1979. augusztus hó.
- Seventh Congress of the International Society for Folk-Narrative Research. Edinburgh, 1979. augusztus 12–18.
- Előzménye: JSFNR elméleti bizottsága nemzetközi szimpozium. Visegrád, 1979. március 28–31.
- Ehhez kapcsolódva
- Annual Session of the SIEF Kommission für Volksdichtung. Edinburgh, 1979. augusztus 9–11.
- Klasszikus Tudományok 7. Nemzetközi Kongresszusa. Budapest, 1979. szeptember 3–8.
- Népi közlekedés a Kárpátok és a Balkán térségében. MTA Néprajzi Kutató Csoport és a Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság magyar tagozata rendezésében. Sárospatak, 1979. szeptember 19–21.
- Third International Beast Epic. Fable and Fabliau Colloquium. Münster, 1979. október 27–29.

1980

11. Annual Session of the SIEF Kommission für Volksdichtung. Janinna. Közép-Ázsia Története Forrásgyűjteményének Konferenciája. Budapest, 1980. március vagy április.
- Dunamenti Népek Folklor Fesztiválja. Karcag–Baja–Kecskemét, 1980. július–augusztus.
- V. Nemzetközi Finn-Ugor Kongresszus. Turku, 1980. augusztus 20–27.
- 15th International Congress of Historical Sciences. Bukarest, 1980. augusztus.
14. Nemzetközi Vallástörténeti Konferencia. Winnipeg, 1980. szeptember.
- Nemzetközi Nemzetiségi Konferencia. Békéscsaba (esetleg Pécs), 1980. november hó.

NÉPRAJZI HÍREK

ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Ágnes Szemerkenyi

Ernő Tárkány Szücs

1250 Budapest, Országház u. 30. Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über
das Programm der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.